

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

BL.
JAN 60
M

SOU
1959:41

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:44

Ecklesiastikdepartementet

PRAKTISKA GYMNASIER

BETÄNKANDE

AVGIVET AV STELLAN ARVIDSON

Stockholm 1959

Statens offentliga utredningar 1959

Kronologisk förteckning

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. Jo.
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. Fl.
3. Preliminär rationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. Fl.
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärs- mål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regerings- rätten. Idun. 485 s. Ju.
5. Läkemedelsörsörjningens organisation. Idun. 304 s. I.
6. Fångvårdsanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. Ju.
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. Kihlström. 131 s. H.
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. E.
9. Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrel- sens organisation. Idun. 78 s. S.
10. Författningutredningen IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. Ju.
11. Företsättningar för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. Idun. 56 s. Fö.
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun. 186 s. S.
13. Familjebeskattningen. Idun. 275 s. Fl.
14. Reviderad rationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. Fl.
15. Fångvårdsstyrelsen. Idun. 216 s. Ju.
16. Riksdagens budgetarbete. Marcus. 56 s. Fl.
17. Domarbanan. Idun. 222 s. Ju.
18. Fänges arbetsersättning. Idun. 98 s. Ju.
19. Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. Idun. 136 s. K.
20. Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets orga- nisation. Idun. 181 s. Ju.
21. Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. Idun. 303 s. K.
22. Den statliga centrala rationaliserings- och revisions- verksamhetens organisation. Idun. 238 s. Fl.
23. Arméns befäl. Idun. 431 s. Fö.
24. Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. Idun. 407 s. Fl.
25. Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. Idun. 197 s. S.
26. Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. Idun. 98 s. Fö.
27. Omreglering av hovrätternas domkretsar. Idun. 136 s. Ju.
28. Besparingar inom statsverksamheten. Idun. 278 s. Fl.
29. Donationsfonder och övriga diverse medel inom stats- förvaltningen. Idun. 71 s. Fl.
30. Lantmäteriväsendets och kartverkets organisation. Idun. 322 s. Jo.
31. Myrslogar i Dalarna. Kihlström. 121 s. Ju.
32. Förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m. Idun. 238 s. S.
33. Organisationska riktlinjer för svensk statistik. Idun. 198 s. Fl.
34. Atomansvarighet I. Idun. 57 s. Ju.
35. Flyttning, kvarsättning och utkuggning. Idun. 88 s. E.
36. Mätningsteknisk och kartteknisk utbildning. Statens Reproduktionsanstalt. 145 s. Jo.
37. Ungdomsbrottslighet. Idun. 315 s. + 12 s. ill. Ju.
38. Beredskap mot atomenergiolyckor. Kihlström. 120 s. I.
39. Gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare. Norstedt & Söner. 101 s. I.
40. Avveckling av fideikommissen. Idun. 274 s. Ju.
41. Ordförklarigar och sakupplysningar till 1917 års bi- bel. Berlingska Boktryckeriet, Lund. 71 s. E.
42. Konkurrens under samverkan. Betänkande av Tex- tilutredningen. Victor Pettersson. 115 s. H.
43. Läkemedelsrabatteringen. Idun. 191 s. S.
44. Praktiska gymnasier. Idun. 68 s. E.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begyn- nelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdeparte- mentet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:144

Ecklesiastikdepartementet

PRAKTISKA GYMNASIER

BETÄNKANDE

AVGIVET AV STELLAN ARVIDSON

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE AB
STOCKHOLM 1959

Innehåll

Till Konungen.

Kapitel 1.	Motivering	9
Kapitel 2.	Timplan och ämnen	22
	Kursplan för organisations- och arbetskunskap	22
	Kursplan för psykologi	27
	Kursplan för samhällskunskap	29
	Kursplan för geografi	31
	Kursplan för historia	34
	Kursplan för modersmålet	38
	Kursplan för engelska	40
	Kursplan för biologi med hälsolära	42
	Kursplan för kemi	44
	Kursplan för fysik	44
	Kursplan för matematik	45
	Kursplan för gymnastik med lek och idrott	46
Kapitel 3.	Inre arbete	48
Kapitel 4.	Intagning och avgång	53
Kapitel 5.	Organisation och lärare	60
Bilagor:		
1.	Förteckning över läroanstalter och yrken för vilka det praktiska gymnasiet synes ge kompetens	65
2.	Lärarkompetens för ämnena historia och organisations- och arbetskunskap	68

Till Konungen

I skrivelse till Konungen den 4 augusti 1950 hemställde 1948 års befälsutredning efter samråd med 1946 års skolkommission, att en särskild utredning om inrättandet av praktiska gymnasier och därmed sammanhängande

frågor måtte verkställas. Motiveringen härför återfinns i Befälsutredningens betänkande »Befälsordningen vid infanteriet» (SOU 1953:28), närmare bestämt i den reservation som minoriteten inom utredningen avgav (s. 399 ff). Det heter här bl. a.:

»Till officersyrket söker sig ofta ungdomar med intresse för fysisk fostran och friluftsliv. Gymnasiet har inte samma lockelse för ynglingar med dessa intressen. Officersyrket kräver dessutom intresse för organisatoriska uppgifter av praktisk art. Av en officer krävs gott handlag med människor, förtrogenhet med svensk manlig ungdoms psyke och levnadsproblem och förmåga att vara arbetsledare. Gymnasiestudierna utgöra ingen förberedelse för en verksamhet av denna art. I följande avsnitt framlägges därför förslag om inrättande av *praktiska gymnasier*, sidoordnade med det vanliga gymnasiet och liksom detta avsedda att ge kvalificerade kunskaper i vissa ämnesgrupper, men dessutom så konstruerade, att eleverna under hela studietiden uppehålla kontakten med arbetsliv och samhällsliv och få psykologisk och praktisk träning i arbetsledareuppgifter, samtidigt som avsevärd tid ägnas åt fysisk fostran, friluftsliv och organisatoriska uppgifter i samband härmed. Dessa praktiska gymnasier skulle emellertid förfela sin uppgift, om de vore avsedda enbart för blivande officerare. De böra förbereda också för det stora antal civila levnadsbanor, som för sin rekrytering är vida mer betjänta med en utbildning av nyssberörda slag än av den, som det vanliga gymnasiet med sin akademiska inriktning är avsedd att ge. Det är inte möjligt att nu bedöma, vilket antal praktiska gymnasier det kan bli fråga om eller den kvantitativa tillströmningen till officersbanan från dessa. En förutbildning av denna typ bör kunna locka begåvningar med goda förutsättningar och avgjort intresse för militär verksamhet, och officerskåren får därigenom ett inte obetydligt tillskott av arbetskraft, bättre förutbildad för yrket ifråga än den, som kommer från det vanliga gymnasiet.»

Genom beslut den 30 juni 1952 uppdrog Kungl. Maj:t åt undertecknad att utreda frågan om inrättandet av praktiska gymnasier. Genom beslut av den 22 oktober 1954 uppdrogs åt följande personer att som experter biträda utredningen, nämligen byråchefen fil. lic. Ejnar Neymark, förste byråsekreteraren Henry Nord, nuvarande skolinspektören fil. mag Britta Stenholm och civilingenjören fil. lic. Hans Wirdenius. Till utredningens förfogande har dessutom stått en rad ämnesexperter samt expertis från arbetsmarknadsstyrelsen.

Då utredningen nu slutförts, ifrågasätter utredaren, om beteckningen praktiska gymnasier är adekvat för den gymnasieform som i nu föreliggande betänkande föreslås bli inrättad. Beteckningen är ägnad att framkalla missförstånd. Måhända skulle beteckningen sociala gymnasier vara

mera adekvat. I så fall måste emellertid det allmänna gymnasiets sociala gren få en ny beteckning.

Med överlämnande av utredningens betänkande *hemställes*,

att Eders Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag om inrättandet av praktiska gymnasier i överensstämmelse med den i betänkandet föreslagna utformningen.

Stockholm den 29 december 1959

STELLAN ARVIDSON

KAPITEL I

Motivering

1.

Samhällsutvecklingen under 1900-talet har kännetecknats främst av industrialisering i alltmer forcerat tempo och av politisk, ekonomisk och kulturell demokratisering. Den tekniska utvecklingen inom näringslivet har ökat samhällets resurser, och demokratiseringen har inneburit att välståndsökningen kommit också de breda folklagren till del.

Denna utveckling har fått betydande konsekvenser för vårt utbildningsväsende. I början av seklet var folkskolan ännu sexårig och i stort sett utan överbyggnader; undantagsformer var vanliga. De högre skolorna, läroverken och flickskolorna, rekryterades huvudsakligen ur burgna familjer eller familjer som trots ekonomiska svårigheter sökte upprätthålla akademiska traditioner. Eleverna i de högre skolorna utgjorde endast några få procent av varje årskull. Ekonomiska och geografiska spärrar liksom socialgruppsattityder begränsade hårt antalet av dem som sökte sig till högre studier; å andra sidan motsvarade detta antal i stort sett den föreliggande efterfrågan på arbetskraft med högre teoretisk utbildning.

Välståndsutvecklingen har emellertid successivt satt allt fler familjer i stånd att bereda sina barn en längre skolgång än folkskolans. Trots det att folkskolan förlängts och dess undervisning i många avseenden förbättrats och att överbyggnader av olika slag skapats, har tillströmningen till realskolan och därmed jämförliga skolformer under decenniernas gång ökat i jämn takt, från några få procent av årskullen till inemot hälften av alla barn. Det betyder, att i fråga om realskolestadiet spärrarna på bred front har genombrutits. Avgörande härför har givetvis varit föräldrarnas önskan att ge sina barn en så god start i livet som möjligt; då de ekonomiska förutsättningarna kommit till stånd, har denna önskan haft kraft nog att förändra socialgruppsattityderna. En bidragande orsak har varit insikten, att samhället, vars funktioner alltmer differentierats, i allt högre grad fått behov av realskoleutbildad arbetskraft och att en bättre allmänbildningsgrund än den folkskolan hinner lägga krävs inom allt fler yrken.

Denna utveckling framtvängde den omläggning av skolsystemet, varom principbeslut fattades vid 1950 års riksdag. Folkskola och realskola sammanslås till en enhetsskola, som är avsedd att erbjuda alla barn en efter vars och ens förutsättningar anpassad skolgång fram till den tidpunkt då realexamen brukat avläggas. En successiv övergång till enhetsskolesystem

inleddes 1949, då de första försöksdistrikten startade sin verksamhet; tio år senare har försöksverksamheten fått en sådan omfattning, att vart tredje svenskt barn börjar sin skolgång i enhetsskolan. En generell övergång till enhetskolesystem skall enligt ett riksdagsbeslut 1957 inledas 1962; den beräknas numera vara avslutad under 1960-talet.

Reformen innebär, att realskolestadiet blir obligatoriskt. På enhetsskolans högstadium kan den elev som så önskar och som har de nödvändiga förutsättningarna nå fram till en kompetens som motsvarar realexamen. Rekryteringsbasen för *gymnasiet* har därigenom ansenligt breddats. Från ett skoldistrikt med enhetskolesystem söker sig erfarenhetsmässigt fler elever till gymnasiet än från ett distrikt med realskola och folkskola och avsevärt mycket fler än från ett distrikt med enbart folkskola. Under förutsättning att årskullarnas storlek är konstant kan man alltså räkna med att enhetsskolans generella genomförande kommer att betyda en kraftig ökning av tillströmningen till gymnasiet.

Även bortsett från omläggningen till enhetskolesystem kommer emellertid gymnasiets relativa andel av årskullarna att öka. Också härvidlag är välståndsökningen den avgörande omständigheten. Genom denna inriktas föräldrarnas ambition för barnens räkning i högre grad än tidigare på gymnasiestudier. Tillströmningen till gymnasiet har också sedan decennier varit i ständigt stigande, och i takt därmed har nya gymnasier och gymnasielinjer kommit till.

Gymnasiets kvantitativa utbyggnad har under senare tid betraktats som en mycket väsentlig samhällslig uppgift. Samhällsutvecklingen har kraftigt ökat efterfrågan på arbetskraft med gymnasial förutbildning. Inom vidsträckt område av samhällslivet råder brist på högskoleutbildad arbetskraft. Så är förhållandet inom undervisningen, forskningen, hälso- och sjukvården, socialvården, den allmänna och enskilda förvaltningen, försvaret och industrin (ingenjörer), för att nu nämna några särskilt personalkrävande arbetsfält. Enligt den allra nyaste prognosen, uppställd inom universitetsberedningen, synes emellertid bristen inom rimlig tid komma att hävas och på vissa områden förvandlas till överflöd.

Ett sådant överflöd kan dock endast i ringa grad beräknas försvaga den pågående ökningen av tillströmningen till gymnasiet. Tendensen att allt fler familjer söker ge sina barn en kvalificerad utbildning är alltför stark. Naturligtvis kan den bromsas upp genom att man minskar intagningen i gymnasier, men både ur demokratisk och ur samhällsekonomisk synpunkt vore det säkerligen förfelat att söka förhindra en utveckling som innebär att allt fler skaffar sig högre eller djupare kunskaper. Denna utveckling måste i stället på lång sikt vara en tillgång för samhällslivet.

Den angelägnaste uppgiften är i stället att omforma gymnasieorganisationen på ett sådant sätt, att den verkligen motsvarar utbildningsbehoven hos de unga. På ett helt annat sätt än nu skulle gymnasiet kunna anpassas

till de mycket skiftande särdragen och intresseinriktningarna hos den ungdom som av olika skäl lockas att underkasta sig gymnasiestudiernas mödor. Måhända betyder den bredare tillströmningen att gymnasiets elevklientel blir mer heterogent än tidigare både i fråga om begåvningsgrad och begåvningsart. Den genomgripande gymnasiereform, som enhetsskolans utbyggnad beräknas framtvinga, måste till utgångspunkt ta de unga själva och deras skiftande möjligheter till personlighetsutveckling. I avvaktan på en sådan genomgripande reform måste delreformerna inriktas på en bättre anpassning av gymnasiet till de olika elevkategorier som där söker sin vidareutbildning.

Då skolkommissionen i sitt principbetänkande diskuterade gymnasiets linjeuppdelning, underströk den mycket kraftigt den avgörande betydelse som elevernas intresseinriktning måste tillerkännas. Om högre utbildning vid universitet och fackhögskolor, ja, om all kvalificerad yrkesutbildning gäller, att den blir föga fruktbar, om inte den studerande har ett personligt intresse för utbildningen, om han inte med levande håg är engagerad i utbildningsarbetet. En ung människa, framhölls det, är något vida mer än en begåvningsprofil. »Hon har sina personliga intressen, inom eller utom skolans ämnen, hon har sina sentiment, som eggjar eller hämmar, hon har alla dessa själsliga regulatorer, som gör det ena temat lockande för henne och det andra fränstötande.» »Personlighetsgrunden är lagd långt innan gymnasiet tar vid; intressena är redan delvis utdifferenterade; gymnasiet måste inom rimliga gränser kunna ge utrymme för dessa personliga intressen, som stundom betyder mer än anlagen.»

Gymnasiet, framhöll kommissionen, förutsätter en viss kvalitet: »det måste organiseras för den ungdom, hos vilken studieintressen finns eller kan väckas». I skolan gäller det att »i första hand skapa de emotionella förutsättningarna för inträngandet i lärostoffet, att rasera de mentala barriärerna mellan den unge och det stycke kulturliv, som tillbjudes honom. Fantasien måste lösas och lockas att söka sina föremål även bland det som skolan bjuder. När detta lyckas, likgiltigt i vilket ämne, har förutsättningarna skapats för utbildningen av ett personligt intresse, som ofta växer vidare av sig självt och i sinom tid till och med kan bli centrum i ett livsverk. Där det misslyckas, är kunskapen en död vara, som måste skrivas ner i värde för varje år som går. För det som gymnasieundervisningen främst brukar eftersträva, de goda arbetsvanorna, den fasta kunskapstilläggnelsen, sinnet för sammanhangen och ambitionen att tänka logiskt betyder törhända de stabila personliga intressena lika mycket som den direkta instruktionen.»

Utgår man från intresseinriktningen hos eleverna som det primära och för studieresultatet avgörande, kunde man enligt skolkommissionens uppfattning inte nöja sig med gymnasiets traditionella klyvning på en latinlinje och en reallinje. Latinlinjens karaktärsämnen är språken, och dessa utgör

otvivelaktigt ett naturligt intresseområde för ungdomen. Ett annat intresseområde utgör de naturvetenskapliga ämnena med sitt stödjeämne, matematiken. Också reallinjen kan därför anses ha sin förankring i elevernas intressen. Skolkommisionen utpekade därjämte en tredje intressekärna: studiet av samhället, i dess historiska tillblivelse och i dess nuvarande gestalt. Kommissionen föreslog därför inrättandet av en tredje linje, vilken »bör peka fram mot aktiva samhällsuppgifter, som kräver en större inlevelse i samhällets utveckling, insikter om dess hjälpkällor och kraftspel och en mera ingående kännedom om det sociala arbetets riktlinjer och mål». För denna nya linje föreslog kommissionen namnet den allmänna linjen.

Skolkommisionens förslag om den tredje linjens utformning som social linje avvek från 1940 års skolutrednings tidigare förslag om linjens utformning som språklinje. Då gymnasiet 1953 fick sin nya utformning och en tredje linje kom till stånd, fick denna visserligen i enlighet med skolkommisionens förslag beteckningen den allmänna linjen, men vid utformningen tillgodosågs vid sidan av skolkommisionens även skolutredningens synpunkter: linjen fick två grenar, av vilka den ena fick social karaktär, den andra nyspråklig. Emellertid är det tydligt, att gymnasiet även med denna linjedelning är avsett att motsvara vissa stora intresseområden hos intellektuell ungdom: de naturvetenskapliga ämnena, språken och samhällsämnen.

Utvecklingen har gått mot en rikare differentiering av gymnasiet. Emellertid är det tydligt, att de tre nämnda intresseområdena endast omfattar en ringa sektor av det vidsträckta intressefält, dit ungdom av i dag söker sig. För att få ägna sig åt högre studier med de egna intressena som främsta drivkraft måste många ungdomar söka sig till utbildningsvägar utanför den egentliga gymnasieorganisationen. Ett stort intresseområde, där många ungdomar känner sig hemma, är det pedagogiska. Vi har inga pedagogiska gymnasier, ehuru sådana skulle vara tänkbara. Emellertid utgör småskoleseminarierna, som enligt 1950 och 1957 års riksdagsbeslut skall bygga på realexamen och få en treårig lärokurs, och de fyraåriga folkskoleseminarierna läroanstalter av gymnasial typ, vilka i allt högre grad kommer att kunna förbereda även för högre studier av akademisk karaktär. Att småskoleseminarierna sammanslagits med folkskoleseminarierna medger, att läraruppsättningen blir lektorsbetonad och alltså gymnasial.

Ett femte stort intresseområde är det tekniska, särskilt när det gäller manlig ungdom. Det tekniska intresset har i någon mån kunnat tillgodoses inom ramen för reallinjen, men detta intresse har varit så utpräglat och ibland så ensidigt, att man funnit det riktigt att inrätta särskilda tekniska gymnasier för ungdomar med tidigt väckt intresse åt det tekniska hållet. Erfarenheten har understrukt betydelsen av att på detta sätt skapats gymnasiala utbildningsvägar, som beträds av ungdomar som av olika skäl inte skulle ha funnit sig tillrätta i de äldre gymnasieformerna.

Slutligen utgör de merkantila intressena en bevekelsegrund för välutrustad ungdom att ägna sig åt högre studier; handelsgymnasierna har inrättats för ungdom med intresse av detta slag. Specialgymnasiet för jordbruk och skogsbruk på Hvilan och försvarets läroverk i Uppsala vittnar ytterligare om intresseområdenas betydelse för gymnasieorganisationens differentiering.

Frågan är dock, om vår gymnasieorganisation ens med sin nya rikare differentiering helt tillgodoser de stora intresseområden hos ungdomen som skulle kunna stimulera till högre studier. I Stockholm har försöken med sångklasser i realskolan slagit mycket väl ut, och ett »sånggymnasium» har upprättats. Det är uppenbart, att musikintresset kan vara incitamentet till högre teoretiska studier och att detta intresse kan bära eleverna över de svårigheter som gymnasiet erbjuder. Detsamma gäller med all säkerhet om konstintresset: ett gymnasium med estetisk fostran, konstnärlig utbildning och konsthistoria som karaktärsämnen skulle säkerligen motsvara ett behov både ur de ungas och ur samhällets synpunkt. Ingenting synes hindra, att slöjden på samma sätt kan bli centrum för gymnasiestudier. Och liksom det finns hushållslinjer vid realskolorna, skulle man kunna tänka sig en gymnasielinje med huslig utbildning som kärna. I alla dessa fall förutsättes, att man inte ger avkall på de gymnasiala kraven: i fråga om allmän orientering, formell bildning, fast kunskapsstillägnelse, logisk stringens och specialstudiets teoretiska uppläggning måste samma fordringar upprätthållas som på de traditionella gymnasielinjerna.

I sitt 1953 utkomna betänkande pekar 1948 års befälsutredning på ännu ett betydelsefullt intresseområde, som borde kunna stimulera till högre studier: det organisatoriska. Utgångspunkten var konstaterandet, att rekryteringen med studenter till officersbanan både kvantitativt och kvalitativt var otillfredsställande. Man kunde fastslå, att officersutbildningen inte längre lockade studenter i den utsträckning som var önskvärd och att de studenter, som valde en sådan utbildning, ofta hade så låga studentbetyg, att deras val av officersyrket kunde tänkas bero på att de var utestängda från andra, i och för sig mer lockande yrkesområden. I fråga om lösningen av rekryteringsproblemet delade sig befälsutredningen i två läger. Medan majoriteten trodde sig kunna åstadkomma en bättre rekrytering genom en intensifierad upplysningsverksamhet, omläggning av försvarets läroverk till ett specialläroverk utan militär prägel, omläggning av utbildningsförhållandena och förändringar i befordringsgången, hävdade minoriteten, att man »för att säkerställa en kvantitativt och kvalitativt tillfredsställande rekrytering av officerskåren delvis måste söka sig fram på *nya vägar*». Trots att gymnasiets nya allmänna linje bättre än real- och latinlinjerna förbereder för officersutbildning och trots att en höjning av totala antalet studentexamina är att emotse, är det inte troligt, »att det i en framtid skall bli lättare än nu att rekrytera officersbanan med studenter, än mindre då med kvali-

ficerade studenter». Befälsutredningens minoritet ifrågasatte, om ens den allmänna linjen på gymnasiet kunde ge den önskvärda förutbildningen för blivande officerare. »Till officersyrket söker sig ofta ungdomar med intresse för fysisk fostran och friluftsliv. Gymnasiet har inte samma lockelse för ynglingar med dessa intressen. Officersyrket kräver dessutom intresse för organisatoriska uppgifter av praktisk art. Av en officer krävs gott handlag med människor, förtrogenhet med svensk manlig ungdoms psyke och levnadsproblem och förmåga att vara arbetsledare. Gymnasiestudierna utgöra inogen förberedelse för en verksamhet av denna art.»

Sedan befälsutredningens minoritet på detta sätt konstaterat förekomsten av ett intresseområde hos ungdomen, vilket inte motsvarades av någon existerande gymnasielinje, framlade den förslag om inrättandet av *praktiska gymnasier*, »sidoordnade med det vanliga gymnasiet och liksom detta avsedda att ge kvalificerade kunskaper i vissa ämnesgrupper, men dessutom så konstruerade, att eleverna under hela studietiden uppehålla kontakten med arbetsliv och samhällsliv och få psykologisk och praktisk träning i arbetsledaruppgifter, samtidigt som avsevärd tid ägnas åt fysisk fostran, friluftsliv och organisatoriska uppgifter i samband därmed».

Utgångspunkten för detta förslag var behovet av en ny gymnasial förutbildning för officersbanan. Befälsutredningens minoritet var emellertid fullt på det klara med att det praktiska gymnasiet inte finge bli ett yrkesgymnasium. Vägande invändningar hade riktats mot konstruktionen av försvarrets läroverk i Uppsala, som utformats helt med tanke på elevernas fortsatta utbildning på det militära området. Det praktiska gymnasiet däremot skulle medge ett önskvärt uppskjutande av yrkesvalet till en tidpunkt, då de unga mognat härför. Liksom linjerna på det vanliga gymnasiet borde det praktiska gymnasiet förbereda för många olika levnadsbanor. Det skulle annars förfela sin huvuduppgift, som vore att tillgodose en bestämd intresseinriktning snarare än ett visst yrkes behov av förutbildning. Befälsutredningens minoritet menade, att det praktiska gymnasiet vore fullt motiverat, om man hos ungdomen kunde påvisa existensen av praktiska intressen av den art, att de stimulerade till studier av gymnasial karaktär.

Med utgångspunkt från de förslag, som befälsutredningens minoritet framlagt, uppdrog Kungl. Maj:t åt mig att utreda frågan om inrättandet av praktiska gymnasier.

2.

Den första fråga som möter utredaren gäller, om den utvidgning av gymnasiorganisationen, som föreslagits av befälsutredningens minoritet, är motiverad. Problemet måste först ställas så: är de intressen hos ungdomen, som befälsutbildningens minoritet pekat på, verkligen gymnasialt bärande?

Befälsutredningens minoritet konstaterade, att till officersyrket söker sig ofta ungdomar med intresse för fysisk fostran och friluftsliv. Kan idrotts-

intresset göras till centrum för gymnasiala studier? Svaret kan inte bli annat än ja. Övningsämnet gymnastik med lek och idrott intar ingen undantagsställning bland övningsämnena: likaväl som musik, konst, slöjd, husligt arbete kan gymnastik med lek och idrott bilda kärnan i ett studium av gymnasial karaktär. Utbildningen för gymnastiklärarens yrke sker högskolemässigt vid Gymnastiska centralinstitutet; en motsvarande utbildning på gymnasiestadiet är därför fullt tänkbar.

Intresset för idrott, sport och friluftsliv bland vår ungdom är enormt. Ibland kan det bli bestämmande för de ungas hela livsinriktning. Det kan vara ett stabilt intresse, och det är ett intresse som aktiviserar. Det är mera utpräglat hos pojkar än hos flickor, men stora grupper även av kvinnlig ungdom fångas av starkt intresse för idrotts- och friluftsliv. I och för sig skulle det vara en intressant uppgift att konstruera ett gymnasium med fysisk fostran som centrum och drivkraft.

Det praktiska gymnasiet har emellertid en annan och vidare uppgift. Det huvudintresse det skall tillgodose är det organisatoriska. Men idrottsintresset bör inte förbises, vare sig då det gäller att bedöma möjligheterna att rekrytera det föreslagna gymnasiet eller då det är fråga om att ge studierna på detta en för de unga stimulerande inriktning.

Uppenbart är, att ungdomar med utpräglat intresse för idrott kan ha hjälp av denna intresseinriktning vid studier med speciell syftning. De teoretiska studier, som ingår i t. ex. en gymnastiklärarens utbildning, är i och för sig lika svårbemästrade som andra teoretiska studier, men de anknyter till den studerandes intresse för fysisk fostran och får därigenom själva intressebetoning, varigenom de lättare bemästras. Det är därför tydligt, att utåtriktade intressen kan stimulera till ett studium, som utan dessa intressen skulle vara dött.

Idrottsintresset är ofta förenat med andra utåtriktade intressen. I detta sammanhang räcker det att framhålla, att bland dessa det organisatoriska intresset intar en central plats. Den aktive utövaren av en idrott blir inte sällan intresserad av idrottsrörelsens organisatoriska sida. Idrottslivet kräver hängivna organisatoriska insatser. Föreningsledaren, lagledaren, tränaren och tävlingsarrangören — ofta rekryterade ur de aktivas led — har centrala roller i idrottslivet, och den aktives intresse är därför oftast förenat med aktning för organisationsuppgifterna. Han vet, vilken betydelse det goda kamratskapet och föreningsandan haft för hans egen trivsel och hans egna resultat, och han vet att ledningens arbete i detta avseende är utslagsgivande. Idrottsintresset kan därför av uppfostraren utnyttjas till att väcka intresse för organisatoriska uppgifter eller till att intensifiera detta intresse.

Det är tydligt, att studier, som tillgodoser det organisatoriska intresset hos ungdomen, inte bör släppa kontakten med idrottslivet, om eleverna själva etablerat en sådan kontakt. Idrottslivet och dess organisatoriska upp-

gifter bör erkännas som en stimulerande faktor för gymnasiestudier av det slag varom här är fråga.

Å andra sidan kan idrottsintresse inte gärna bli villkor för studier på det praktiska gymnasiet. Idrottsintresse är en god tillgång vid dessa studier, inte någon ofrånkomlig förutsättning för dessa.

Det centrala intresset i detta sammanhang är det organisatoriska. Också detta är primärt och kan iakttagas redan hos småtingar, när de organiserar sina jämnåriga kamraters lekar. Man kan studera det inom scoutrörelsen, där en medveten fostran sker för organisatoriska uppgifter. Man återfinner det längre upp i skolåldern, då föreningslivet ger utlopp för driften att mobilisera och organisera kamrater för olika ändamål, att ta hand om och lösa för gemenskapen betydelsefulla uppgifter på längre eller kortare sikt. Att ett sådant intresse har skapande värde behöver inte särskilt understrykas. Föreningslivet erkänns numera som ett viktigt medel för den personliga och sociala fostran skolan bedriver. I uppfostran och utbildning blir det organisatoriska intresset inte ofta tillvarataget, och det är sällan inlemmat i studiearbetet. Intresset för de organisatoriska uppgifterna är liksom idrottsintresset utåtriktat och snarast ägnat att dra den unges uppmärksamhet bort från bokstudierna. Många av de elever, som intar en ledande ställning i sin skolas kamrat- och föreningsliv, är samtidigt studiebegåvade och studieintresserade och har tid över till andra ting än studierna. Om andra elever med organisationsintresse gäller emellertid, att det uppstår konflikt mellan studierna och kamratlivet. I sådana fall har skolan ofta intagit en avvisande hållning till vederbörande elevs engagemang i organisationsuppgifterna. I det moderna samhället med dess många svårösta organisationsproblem är det dock av vikt, att det organisatoriska intresset tillvaratas. I extrem form kan detta ske genom att låta detta intresse vara själva drivkraften i studiearbetet. Befälsutredningens minoritet tänkte sig ett gymnasialt studium med träningen för organisatoriska uppgifter som kärna. För den utåtriktade, som har svårt att fångas av det traditionella gymnasiearbetet, bör det vara stimulerande och utvecklande att till studieobjekt ha människolivet i all dess rörlighet och att få lösa de centrala studieuppgifterna ute i verksamhetslivet. Det organisatoriska intresset kan på detta sätt komma att bära upp studiearbetet och stimulera till inträngande i problem, som till synes ligger långt borta från utgångspunkten.

Det praktiska gymnasiet, sådant det utformas i fortsättningen av detta betänkande, har ett centralt ämne, varifrån trådarna går ut till övriga ämnen. Jag har kallat ämnet organisations- och arbetskunskap. I betydande utsträckning förläggs studiet av detta ämne till verksamhetsområden utanför skolan. Detta återverkar på uppläggningsen av andra ämnen, som direkt skall samverka med det centrala ämnet: psykologi, samhällskunskap, geografi och modersmålet. Studiet av de främmande språken influeras av denna studiekärna, och verkningarna gör sig gällande även i övriga ämnen.

Det bör vara möjligt att låta det organisatoriska intresset stimulera utåtriktade elever att energiskt ta itu med bokstudier, för vilka de saknar primärt intresse.

De kan därvid, såsom kurserna är upplagda, få hjälp av sitt eventuella intresse för idrott och friluftsliv. De kan också få hjälp av ett eventuellt psykologiskt intresse: av lusten att ta hand om och hjälpa jämnåriga eller yngre kamrater. Intresset för medmänniskorna och deras individuella problem kan variera från enkel nyfikenhet till inträngande själslig analys. I »flockåldern», gängbildningens år, blir kamratfostran en angelägen uppgift och aktualiserar problemet varför den ene betar sig på ett sätt, den andre på ett helt annat sätt. Intresset för medmänniskorna och deras individuella svårigheter har väckts. Detta intresse kan vara primärt. Det kan i så fall stimulera det organisatoriska intresset. Det omvända förhållandet torde dock — åtminstone när det gäller manlig ungdom — vara det vanliga: det är det organisatoriska intresset som stimulerar det psykologiska.

Den utåtriktade handlingsmänniskan saknar ofta blick för andra människors inre problem. Men en människa med verkligt organisatoriskt intresse kan inte undgå att komma dessa problem in på livet och ta itu med dem. En organisatör bör ha personligt intresse för de människor han har hand om. De personalvårdande uppgifterna har fått allt större betydelse inom företagen. På samma sätt är medlemsvården en av de viktigaste uppgifterna inom organisationslivet. Medlemmarnas intresse för organisationens uppgifter måste hållas vid liv. Organisatörens huvuduppgift är att engagera medlemmarna i positivt arbete för organisationens sak och att låta dem känna tillfredsställelse i detta arbete. Organisatören måste för att lyckas härmed känna inte bara organisationens verksamhetsformer och mål utan också den enskilde medlemmens problem och söka finna metoder att stimulera just honom till aktiv medverkan. Det organisatoriska intresset leder därför i bästa fall över till det psykologiska intresset. Detta psykologiska intresse går väl hos ungdomar sällan på djupet, det riktar sig oftare mot medmänniskornas yttre än mot deras inre problem. Men redan detta intresse för de yttre problemen är en tillgång att ta vara på: det kan genom lämpligt upplagda studier mogna och fördjupas.

Det kan inte vara någon tvekan om att de intressen hos ungdomen, som befälsutredningens minoritet pekade på, är gymnasialt bärande. Bedömningen härav är dock inte möjlig utan ett närmare studium av de i fortsättningen av detta betänkande framlagda förslagen till kursplaner.

De intressen, varom här talats — organisationsintresset, idrottsintresset, det psykologiska intresset, kombinerade med varandra eller, som väl oftast är fallet, från början förekommande var för sig — är tillfinnandes även bland elever, som väl finner sig tillrätta på de redan existerande gymnasie-linjerna. Vi har gott om utåtriktade, handlingsberedda, idrottsintresserade, kontaktvilliga ungdomar överallt i våra gymnasier. Om dessa ungdomar

samtidigt är intellektuellt inriktade och primärt studieintresserade, har de i och för sig ingen anledning att känna sig felpplacerade: det är inte för deras skull det praktiska gymnasiet skulle komma till. Men det finns gott om i övrigt välutrustade ungdomar, som inte känner sig tilltalade av vanliga gymnasiestudier. De kan ha god intelligens men ändå sakna bokintresse. De är rädda för »plugg», de tror sig inte orka med en teoretisk studiegång, de känner sig dragna till mera »praktiska» sysselsättningar, deras aktivitetsbehov är utåtriktat. De är ännu inte yrkesmogna, men de har en måhända oklar uppfattning om att de passar för praktiska samhällsuppgifter. På gymnasiet riskerar de att misslyckas på grund av sin utåtriktade läggning och sin avsaknad av primärt intresse för bokstudier.

Tankegången hos befälsutredningens minoritet var den, att elever av denna typ skulle kunna få ett djupare intresse för gymnasiestudier och lyckas med dessa, *om* studiearbetet finge en annan karaktär än det traditionella, *om* det toge elevernas praktiska intressen som utgångspunkt och drivfjäder för arbetet och *om* studiemålet kunde nås med hjälp av praktiska erfarenheter ute bland praktiskt verksamma människor.

Motiveringen för inrättandet av praktiska gymnasier är vetenskapen om intresseinriktningens roll vid allt högre studium och den faktiska förekomsten av ett intresseområde av här ovan skisserat slag. Om ungdomar med utåtriktad läggning och med intresse för uppgiften »att ta hand om människor» men utan primärt studieintresse i vanlig mening kunde beredas möjlighet att bedriva högre studier med sina egna intressen som utgångspunkt och centrum, skulle man därigenom hjälpa dessa ungdomar att finna sig själva, att finna vägen till en livsuppgift och att få utlopp för krafter som måhända eljest skulle förtvina.

3.

Intresseinriktningen bland ungdomen har här angivits som huvudprincip för gymnasiets uppdelning på linjer. Förekomsten av organisatoriskt intresse, ofta stimulerat av idrottsintresset och gärna kombinerat med psykologiskt intresse, har konstaterats, och utbredningen av detta intresse bland utåtriktade ungdomar har antagits vara betydande.

Ytterligare en synpunkt måste emellertid beaktas i detta sammanhang. Det är obesträtt, att omedelbart intresse för studieuppgifterna som sådana inte är bärande, åtminstone inte hos någorlunda mogen ungdom, om det inte är förenat med insikt om studiernas betydelse för den levnadsbana man lockas av. Samtidigt står det klart, att ett gymnasium av ny typ inte skulle komma till stånd, om samhället inte hade behov av gymnasieutbildad arbetskraft, skolad enligt det nya gymnasiets principer. Det är därför nödvändigt att undersöka, vilken kompetens det praktiska gymnasiet kan komma att ge för fortsatt utbildning och för yrken av olika slag. Det för tjänar också undersökas, för vilka former av fortsatt utbildning det prak-

tiska gymnasiet ger bättre förutbildning än de hittillsvarande gymnasieformerna.

Befälsutredningens minoritet hade utgått från den aktuella situationen i fråga om officersyrkets rekrytering. Den påvisade, att officersyrket har svårt att väcka intresse hos dem som genomgått det nuvarande gymnasiet. De för officersyrket intresserade återfinns främst bland ungdomar utan gymnasieutbildning. Faktiskt har det blivit så, att majoriteten av de blivande officerarna uttas bland värnpliktig ungdom med enbart realskola eller folkskola som underbyggnad. Först vid en senare tidpunkt kommenderas de för officersutbildning uttagna till försvarets läroverk för att få den för officersyrket nödvändiga fördjupade allmänbildningen. Denna anordning erbjuder emellertid många olägenheter. Den tid, som under den militära utbildningen kan avvaras för allmänbildande studier, är knapp; studierna måste därför forceras, och kunskapsstoffet kan därför inte smältas på samma sätt som vid reguljära gymnasiestudier. Eleverna vid försvarets läroverk lever i viss mån militärt isolerade och får knappast den önskvärda kontakten med samhälls- och kulturlivet i övrigt. Genom kommenderingen till gymnasie-studierna blir officersaspiranterna försenade i fråga om sin egentliga yrkesutbildning och når därigenom sin befördran för sent för att effektivt kunna konkurrera om högre befattningar. För befälsutredningens minoritet framstod det därför som angeläget, att vår gymnasieorganisation bleve så rikt differentierad, att den gav utrymme även åt linjer, som kunde intressera ungdomar av den begåvningsstyp som kunde tänkas välja officersbanan: ungdomar med utåtriktade intressen, med läggning för praktiskt-organisatoriska uppgifter och med intresse för friluftsliv.

En avgjord fördel med det för sådana ungdomar anpassade praktiska gymnasiet vore, att eleverna under sina gymnasiestudier inte vore bundna vid ett bestämt kommande yrke. Gymnasiet skulle inte som försvarets läroverk behöva ha prägeln av yrkesutbildningsanstalt. Tvärtom skulle det kunna öppna vägen till en lång rad olika utbildningsbanor.

Här anmäler sig näringslivet som intressent, i synnerhet industrin. Under senare tid har man inom industrin i allt högre grad fått blickarna öppnade för de problem, som är förenade med den mänskliga arbetskraftens användning i en alltmer invecklad och svåröverskådlig industriapparat. Både från arbetsgivar- och från arbetstagarhåll ägnar man ett växande intresse åt frågorna om de mänskliga relationerna på arbetsplatsen och tillmåter dessa frågors lösning stor mänsklig och ekonomisk betydelse. Man arbetar för en effektivisering av personalfunktionen och den arbetsledande funktionen inom företagens organisation som ett av de främsta medlen att uppnå bättre relationer på arbetsplatsen och en högre produktivitet.

Det är här fråga om två olika yrkesgrupper, personalmän och arbetsledare. Inom näringslivet föreligger ett accentuerat behov av personalmän med utbildning på det arbetsvetenskapliga området: personalchefer, social-

chefer, personalkonsulenter, utbildningsledare och personalanställare. Samtidigt ökar behovet av arbetsledare med utbildning i arbetsvetenskapliga ämnen. För båda grupperna skulle det praktiska gymnasiet, sådant det skisserats av befälsutredningens minoritet, erbjuda en lämplig förutbildning. Den begåvningsstyp, för vilken det praktiska gymnasiet skulle inrättas, är den lämpliga för båda de här nämnda yrkesgrupperna. Visserligen kan gymnasiet inte *utbilda* för arbetsledarskap eller personalarbete, lika litet som det kan ge officersutbildning. Även det praktiska gymnasiet skall ge allmänbildning som grundval för senare specialisering. Genom gymnasie-studiernas speciella uppläggning inriktas emellertid elevernas intresse tidigt mot de problem, som tillvaratagandet av och omvårdnaden om arbetskraften erbjuder. Eleverna kommer därför efter erforderlig vidareutbildning, som kan äga rum ute i arbetslivet eller i högskolemässig form, att bli väl ägnade för personalarbete. Likaså blir de väl ägnade att bestrida befattningar som arbetsledare med direkt underställd rutinpersonal och övriga sådana befattningar, för vilka kunskaper om mänskligt beteende är mer väsentliga än yrkeskunskaper. Till följd av den omvärdering, som inletts inom industri-kretsar, kommer framdeles sannolikt allt fler dylika tjänster att betraktas som ledartjänster eller organiseras som sådana.

Det faller i ögonen, att den huvuduppgift man inom befälsutredningen med tanke på officersyrkets rekrytering tillerkänt det praktiska gymnasiet, att uppodla organisations- och arbetsledaregenskaper, sammanfaller med de önskemål om gymnasial förutbildning för personalmän och arbetsledare, som vuxit fram inom industrin. Frågan uppstår då, om inte behovet av sådan gymnasial förutbildning, varom här är fråga, återfinns också inom andra områden av samhällslivet.

I bilaga till detta betänkande finns en inom arbetsmarknadsstyrelsen utarbetad förteckning på utbildningsanstalter och yrken, för vilka det praktiska gymnasiet ger lämplig förutbildning. Förteckningen är mycket omfattande och vittnar om att det praktiska gymnasiet skulle kunna fylla en viktig uppgift. Några kommentarer är här på sin plats.

Det finns en rad yrken, vilka i likhet med officersyrket kräver fysisk spänst och intresse för organisatoriska och arbetsledande uppgifter. Dit hör polisbefäl (t. ex. landsfiskaler, kriminalassistenter, kvinnliga poliser), brandbefäl, sjöbefäl. Det kan också hända, att tränare och anställda inom idrotts- och sportvärlden skulle kunna få en lämplig förutbildning på det praktiska gymnasiet. I detta sammanhang bör också nämnas gymnastiklärare och sjukgymnaster.

Intresse för vistelse ute i markerna och för organisations- och arbetsledaruppgifter erfordras också inom en helt annan grupp, med anknytning till jordbruk, skogsbruk och fiske. Detta gäller om yrkesmän som skogsmästare, lantbruksbefäl, jordbruksinstruktörer, trädgårdskonsulenter, fiskmästare och fiskeritjänstemän.

En grupp för sig utgör vårdnadsyrkena. Enligt förteckningen bör det praktiska gymnasiet ge god förutbildning för socialinstituten med deras utbildning för socialvård (inklusive barnavård, nykterhetsvård, fångvård) och kuratorsverksamhet. Detsamma gäller kurserna för arbetsterapeuter. Sjuksköterskeutbildning kan med fördel byggas på det praktiska gymnasiet.

Förteckningen hänvisar i olika sammanhang till tjänstemannabätor: inom arbetsförmedling och yrkesvägledning, inom den kommunala karriären (kommunalkamrerare, sysslomän), inom bankernas och försäkringsbolagens studentkarriärer, inom statlig och annan offentlig förvaltning, inom affärs- och företagarkärlden, inom folkörrelserna osv. Högre handelsutbildning kan med fördel bygga på praktiska gymnasiet. Detta kan också tjäna som underbyggnad för statens järnvägars och tullverkets högre utbildningskurser.

Man kan vidare peka på yrken, vilkas utövare måste stå i ständig kontakt med allmänheten och som samtidigt måste bemästra organisatoriska och arbetsledande uppgifter: reklammän, resebyråttjänstemän, restaurang- och hotellbefäl m. fl.

Förteckningen upptar också åtskilliga lärargrupper, vilka inte utbildas den akademiska vägen: förskollärare, småskollärare, folkskollärare, skolköks- och lantushållslärare, handarbetslärare, yrkeslärare i sömnad, också tecknings- och musiklärare.

Av väsentlig betydelse är, att det praktiska gymnasiet öppnar vägen till universitet och högskolor. Inom det humanistiska och naturvetenskapliga ämnesområdet borde utan komplettering av studentbetyget bl. a. följande ämnen kunna studeras: historia (latinkurs ges för blivande lärare), ekonomisk historia, litteraturhistoria (latin krävs dock för högsta betyget i filosofisk ämbetsexamen), konsthistoria, teaterhistoria, religionshistoria, nordisk och jämförande fornkonst, etnografi, musikforskning (latin för högsta betyget), teoretisk filosofi, praktisk filosofi, statskunskap, nationalökonomi (större matematikkursen bör väljas), sociologi, statistik (större matematikkursen bör väljas), psykologi, pedagogik, sinologi, slaviska språk, finsk-ugriska språk, matematik (större matematikkursen bör väljas). Praktiskt gymnasium som grundval för akademiska studier på detta område är användbart kanske speciellt för lärare på enhetsskolans högstadium, folkhögskollärare, fackpsykologer, journalister, lärare i samhällskunskap samt för samhällsvetenskapliga studier överhuvud.

Den juridiska fakulteten bör kunna vara öppen för studenter från det praktiska gymnasiet. Samma är förhållandet med handelshögskolan och med handelsgymnasiernas ettåriga studentkurser.

Det framgår med full klarhet av förteckningen, dels att det praktiska gymnasiet borde kunna öppna vidareutbildningsvägar, som är tillräckligt många och tillräckligt mångskiftande, dels att det praktiska gymnasiet bör kunna bli lämplig grundval för yrkesutbildning på en mångfald olika områden.

KAPITEL 2

Timplan och ämnen

1.

Det praktiska gymnasietts huvuduppgift är att ge en utbildning, lämpad för elever utan primärt studieintresse men med sinne för organisationsuppgifter av praktisk art. Det skiljer sig från övriga gymnasielinjer genom en delvis annan ämnesuppsättning men främst genom arbetssättet: studiearbetet skall bygga på praktiska erfarenheter, vunna ute i verksamhetslivet.

En illustration härav ges enklast genom en presentation av det praktiska gymnasietts centrala ämne, *organisations- och arbetskunskap*. Studiet av de möjligheter detta ämne ger kan lämpligen utgå från själva kursplanen, som därför här inledningsvis meddelas.

Kursplan för organisations- och arbetskunskap

Ring I³ (6 veckotimmar).

Socialpsykologiska aspekter på ungdomens problem. Utbildnings- och fritidsfrågor. Ungdomens organisationsliv. Studium av en ungdomsförenings verksamhet. Ungdomsbrottsligheten. Ungdomsvården.

Enklare praktiska studieuppgifter (exempel: trafikens sociala problem inom ett begränsat område, nöjeslivet inom en begränsad social sfär, någon konkret familje- eller hemfråga).

Enklare organisationsuppgifter (exempel: en orienteringstävling, en studie-cirkel).

Elementära socialpsykologiska fakta, meddelade i praktiska sammanhang.

Något om sociologiska metoder.

Kortare praktikperiod på en arbetsplats.

Sommarferien: Lägerkurs, förlagd till landsbygden. Lägrets organisation och försörjningsproblem. Samarbete med traktens befolkning. Grupparbete: studium av olika mänskliga relationer inom ett begränsat geografiskt område. Naturstudier och friluftsliv.

Ring II³ (6 veckotimmar).

Elementära teoretiska studier inom den arbetsvetenskapliga forskningens område. Arbetspsykologiska frågor. Arbetsfysiologi med arbetshygien. Arbetarskydd. Arbetsrätt. Driftsekonomi med särskild hänsyn till personalfrågorna. Arbetsorganisation. Arbetsrationalisering.

Arbetsmarknadens organisationer. Studium av en fackförenings eller en företagsnämnds verksamhet.

Ungdomsledarens psykologiska, pedagogiska och organisatoriska uppgifter.

Fritidsproblemet. Sociala problem i samband därmed (exempel: undersökning av en idrottsanläggning eller en samlingslokals utnyttjande).

Kortare praktikperiod på en arbetsplats.

Auskultation inom personalavdelningen vid ett större företag.

Egen undersökning av förhållanden och förändringar på en arbetsplats under en längre tid, t. ex. ett läsår.

Sommarferien: Lägerkurs, förlagd till närheten av en tätort. Alternativ: enskild föreläsning. Sammanhängande studium av problemen på en arbetsplats med upp-
gift att ge uppslag till rationaliseringar.

Ring III³ (6 veckotimmar).

Fortsatta teoretiska studier inom den arbetsvetenskapliga forskningens område. Arbetsledarens psykologiska, pedagogiska och organisatoriska uppgifter.

Begränsade praktiska tillämpningsuppgifter av examenskaraktär, utvisande teoretiska insikter och praktiskt handlag.

Vid utarbetandet av denna kursplan har största möjliga konkretion eftersträfvats. De problem som angivits som lämpliga för studium är sådana, om vilka eleverna genom självsyn kan bilda sig en uppfattning. I fråga om arbetssättet har hänsyn tagits till elevernas utåtriktade intressen: till mycket stor del består studierna i fältarbeten, undersökningar av förhållanden ute i verksamhetslivet.

Vissa rent teoretiska studier ingår i kursen. Under första läsåret måste vissa elementära socialpsykologiska fakta inhämtas, och eleverna får göra en första bekantskap med sociologins metoder. Under andra läsåret gör eleverna bekantskap med den arbetsvetenskapliga forskningens problemställningar och metoder och får sin uppmärksamhet riktad på näringslivets personalproblem. Under tredje läsåret ägnas en icke obetydlig tid åt fördjupning av kunskaperna och bearbetning av det inhämtade erfarenhetsmaterialet.

Emellertid ägnas lejonparten av tiden under alla tre åren åt fältarbeten av olika slag. Både första och andra året skall eleverna praktisera på en arbetsplats. Första året står ungdomsproblemen i centrum för deras undersökningar. Eleverna bör självständigt studera en ungdomsförenings arbete och genom t. ex. intervjuer skaffa stoff till diskussioner kring utbildnings- och fritidsfrågorna. En enkel organisationsuppgift bör lösas i anknytning till ungdomsverksamhet av något slag. Den kan exempelvis bestå i startandet av en studiecirkel bland ungdom: eleven bör därvid studera de svårigheter av psykologisk, pedagogisk och organisatorisk art som är förknippade med en sådan uppgift. En enkel praktisk studieuppgift bör kunna bilda övergång till sysslandet med de vuxnas problem. Lägerkursen under den första feriesommaren har till uppgift att skapa kontakt med befolkningen och dess problem inom ett begränsat geografiskt område och ge tillfälle till gemensamma undersökningar under lärarens ledning av väsentliga mänskliga relationer; ehuru man på en sådan uppgift naturligtvis inte får ställa vetenskapliga krav, får eleverna genom studiets konkreta uppläggning en levande inblick i sociologisk metod. Andra året ägnas viss tid åt ungdomsledarens problem, varvid erfarenheterna från det första årets undersök-

ningar bildar bakgrunden. Under andra året står emellertid arbetsplatsens problem i förgrunden. Första årets studium av en ungdomsförenings verksamhet har lämnat tillräckligt erfarenhetsmaterial för att eleverna nu skall kunna gå i land med studiet av t. ex. en facklig organisations verksamhet. Första årets studium av ungdomens fritidsproblem gör det lättare för eleven att andra året gripa sig an med de vuxnas fritidsproblem och genom egen undersökning på någon punkt belysa detta. Auskultation inom personalavdelningen vid något större företag skall förbereda egna undersökningar på detta område. Ett under året fortgående studium av förändringarna på en arbetsplats har samma syfte (med förändringar åsyftas här pågående rationaliseringar i fråga om teknisk utrustning och arbetsorganisation, säsongvariationer, personalutbyten, avhjälpan det av påtalade missförhållanden etc.). Under andra feriesommaren tillämpas de egna erfarenheterna vid studiet av en arbetsplats problem, utmynnande i konkreta uppslag till rationaliseringar. Tredje läsåret, då eleverna redan har en viss erfarenhet att bygga på, ägnas huvudintresset åt arbetsledarens uppgifter, och eleverna får tillfälle att genom egna begränsade undersökningar skaffa sig kännedom om och överblick över härmed sammanhängande problem.¹

¹ Några ord behöver sägas om de båda *sommarlägren*. Skolans ledning bör ha stor frihet, då det gäller att planera och organisera ett sådant läger. Viktigt är valet av förläggningssorter; dessa bör variera från år till år. Både lägret och lägerarbetet bör omsorgsfullt förberedas; ansvaret härför bör så långt som möjligt läggas på eleverna själva. Lägret bör betraktas som ett grupparbete i form av en organisationsuppgift. Man bör diskutera förläggningssättet (tältstad, inkvartering i skola eller barack), man bör noga planera försörjningen med livsmedel och andra förnödenheter, man bör utarbeta ordningsföreskrifter. Själva studiearbetet bör ingående förberedas och i sina stora drag planläggas. Alla förberedande studier skall ha gjorts undan, så att arbetet sedan kan koncentreras till uppgifter som kan lösas enbart i samband med lägret.

Det första sommarlägret förläggs till landsbygden och kan lämpligen begränsas till tre veckor. Huvuduppgiften skall vara att studera olika mänskliga relationer inom ett begränsat geografiskt område, en kommun eller en del av en kommun. I förberedelserna ingår att ha studerat kartverk över området, så att man känner dess topografi och bebyggelseförhållanden, om möjligt också befolkningsfördelningen. Man bör skaffa siffror för familjebildning, födelser och dödsfall, in- och utflyttning. Man bör skaffa så fullständiga uppgifter som möjligt om näringslivet, jordbruksenheter, övriga företag, antalet självständiga företagare och antalet anställda på olika yrkesområden, inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Man bör inhämta upplysningar om ekonomiska och produktiva sammanslutningar. Vägnät, transportväsen och kommunikationer utåt bör studeras. Man bör känna till skolväsendet, de kyrkliga och frikyrkliga sammanslutningarna, ideella föreningar, politiska sammanslutningar, tillgången på möteslokaler, bibliotek etc. Uppgifter bör inhämtas om folkbildningsarbetet. Under själva lägertiden ligger stor vikt på att eleverna får möjlighet att själva ta ansvar för lägrets organisatoriska förhållanden. Detta ingår i deras utbildning för organisatoriska uppgifter. Lägerarbetet bör vara så rationellt, att största möjliga tid blir över för det egentliga studiearbetet. Detta består däri, att eleverna träder i förbindelse med traktens befolkning och lär känna den, gärna i form av produktivt samarbete, att man studerar arbetslivet och fritidslivet, att man intervjuar företrädare för olika grupper om traktens problem, att man undersöker trivselförhållandena, att man söker få inblick i samhällsgruppernas ambitioner och strävanden och söker göra sig en bild av traktens materiella och andliga liv. De relationer mellan människor, som är studiets egentliga föremål, kan närmare anges som förhållandet mellan föräldrar och barn, mellan arbetsgivare och anställda, mellan ledare och medlemmar i olika organisationer, mellan konkurrerande eller samarbetande företagare, mellan medlemmar av olika samfund, mellan besuttna och obesuttna, mellan intellektuella och manuella yrkesutövare osv. Arbetet fördelas mellan elevgrupper. Så länge lägret pågår, bör man samlas på kvällen för att preliminärt redovisa rönen och planera för det fortsatta arbetet. En sammanfattande redovisning lämnas lämpligen vid början av påföljande hösttermin.

Det kan inte råda någon tvekan om att detta studium fyller gymnasiala anspråk. Studieobjektet är en väsentlig sida av samhälls- och kulturlivet, och anspråken på elevernas förmåga att tränga in i väsentliga kulturproblem är betydande. Den invändning, som kan riktas mot kursplanen, är väl snarare den, att den ställer för höga anspråk på elevernas mognad. Med en viss rätt skulle man kunna hävda, att ett studium av denna art är högskolebetonat. Stoffet är utomordentligt mångsidigt och komplicerat, särskilt med hänsyn till att eleverna är unga och oerfarna människor som måste nalkas detta stoff utifrån. Det säger sig självt, att läraren måste söka en konkretisering och begränsning av uppgifterna och att man här — liksom vid gymnasiestudier i så många ämnen — måste nöja sig med en god orientering som mål för undervisningen. Mycket beror på arten av den instruktion och ledning eleverna får, och det är givet, att anspråken inte får ställas högre än elevernas ålder och utvecklingsstadium medger.¹ Men framför allt bör kursplanen kunna tillämpas i enlighet med det praktiska gymnasiets huvudtanke, att det teoretiska studiet skall ske i anknytning till de praktiska uppgifter som skall lösas och få sin konkretion genom dessa: planerandet av uppgifterna och bedömandet av resultaten kommer att ge det teoretiska studiet dess karaktär och innehåll. Det första läsårets enklare uppgifter med studium av förhållanden, som ligger eleverna nära, bör dessutom vara en naturlig förberedelse för de mera krävande uppgifterna i de två högsta ringarna.

Härtill kommer, att individualisering av studieuppgifterna är möjlig och att hänsyn därvid bör tas till elevens specialintressen, vilka bör utnyttjas för att hjälpa honom att bemästra svårigheterna. En viss anknytning till elevens framtidsplaner bör vara möjlig.

Ämnet är klart inriktat mot yrkesvärlden, men såsom tydligt framgår av

Det andra sommarlägret har en annan uppgift. Det förlägges till närheten av en stor tätort, så att där finns tillräckligt antal lämpliga arbetsplatser på vilka eleverna kan fördelas. Avsikten är, att eleven skall vistas på en och samma arbetsplats under hela lägertiden, lämpligen fyra veckor. Om eleverna bildar grupper, bör dessa vara små. Valet av arbetsplatser skall ske med hänsyn till elevernas specialintressen. Skolan skall i förväg ha ingått överenskommelser med företagen inom tätorten att ta emot eleverna. Arbetet skall försiggå enligt i förväg utarbetade planer, som bör bygga på viss branschkunedom. Liksom under det första lägret samlas eleverna på kvällarna för att under lärarens ledning utbyta erfarenheter. Dessa överläggningar bör komplettera och ge konkretion åt de kunskaper om näringslivets och arbetsförhållandenas problem inom tätorten, som eleverna skaffat sig under förberedelsearbetet och som är nödvändiga för att förstå många av problemen på den enskilda arbetsplatsen. Till de problem som bör diskuteras hör graden av teknisk rationalisering och arbetsrationalisering, förhållandet mellan ledning och anställda, förhållandet mellan olika grupper anställda, löneförhållandena, de anställdas resor till och från arbetet, trivseln inom företaget, olika gruppers önskemål om förändringar, behovet av förbättringar i olika avseenden. Den slutliga rapporten från eleven och elevgruppen bör göras till föremål för diskussion i klassen. Om så är lämpligt, bör den ställas till förfogande för företagens ledning.

Till förberedelserna för båda lägren hör en instruktion om takt och ton. Eleven, som utbildas för samarbetsuppgifter, bör vinnlägga sig om att aldrig framkalla irritation och att vinna de nödvändiga kontakterna genom älskvärdhet, artighet och vilja att hjälpa till.

¹ Den bedömning av rationaliseringsmöjligheterna på en arbetsplats, som i vissa sammanhang skall ske, får väl oftast inskränkas till en diskussion som visar att eleven sökt tränga in i problemen och fått en uppfattning av dem. Eleverna torde kunna vara mogna för lättare konkreta uppgifter (»vardagsrationalisering»), t. ex. rörande slöseri med material, en arbetsplats uppordnande, bästa placering av material och verktyg, orsaken till väntetider.

kursplanen är det inte fråga om yrkesutbildning. Inte heller kan arbetet ensidigt få inriktas mot ett enda yrkes eller en enda yrkesgrupps problem. Målet är att låta eleverna tränga in i frågor av allmänmänsklig betydelse och ge dem vissa aspekter på viktiga sidor av det mänskliga samlivet, samtidigt som deras intresse och kunskaper inriktas mot kommande samhällsuppgifter.

Ämnesstudiet bygger på elevernas lust att vara verksamma ute bland människor. I detta avseende bör ämnet inta en central ställning på det praktiska gymnasiets schema. Detta innebär en samverkan med övriga ämnen, som gör det möjligt att också i dessa bygga arbetet på erfarenhetsmaterial utifrån.

Inte minst gäller detta om modersmålets muntliga och skriftliga behandling. Skriftlig och muntlig framställning bör systematiskt övas inom ämnets ram och så mycket som möjligt anknyta till arbetet där. Härigenom vinner man bl. a., att de traditionella uppsatserna helt eller delvis kan ersättas med redogörelser, utarbetade i naturliga sammanhang.

En liknande samverkan är naturlig med ämnen som psykologi och samhällskunskap. Organisations- och arbetskunskap måste i mångt och mycket bygga på undervisningen i psykologi och utgöra en praktisk tillämpning av kunskaperna därifrån; ämnet bör å andra sidan kunna ge rikligt stoff åt undervisningen i psykologi. Ämnet ger vidare möjlighet till inblickar i samhällslivet, som i hög grad bör komma undervisningen i samhällskunskap till godo; denna i sin tur bör förbereda arbetet inom organisations- och arbetskunskap.

Också ämnen som geografi och biologi bör kunna anknyta till det centrala ämnet. För geografins del kan man närmast peka på näringsgeografien, för biologins på hälsoläran. I programmet för sommarlägren ingår studier av geografisk och biologisk art: dessa läger bör sålunda kunna ge någon vana att vistas i skog och mark, de bör ge viss förtrogenhet med naturen, de bör skänka inblick i förhållandet mellan natur och arbetsliv i vissa bygder, de bör skapa förståelse för arbetets villkor under olika yttre betingelser och för bebyggelsens och arbetslivets förutsättningar. Arbetet bör i sin tur förberedas inom ämnena geografi och biologi.

Ett intimt samarbete bör komma till stånd med ämnet gymnastik och idrott. Vid sommarlägren ingår friluftsliv och idrottsliv i programmet; under det första läsåret, då ungdomsproblemen står i centrum, kommer ungdomens idrottsliv att studeras; den organisationsuppgift, som då skall lösas, kan mycket väl få karaktären av en idrottstävling, gärna en orienteringstävling; om det praktiska gymnaset är inbyggt i en skola med andra linjer bör friluftsdagarnas organisation med fördel kunna anförtros åt dess elever; överhuvud taget kommer friluftslivets sociala och organisatoriska problem under hela studiet att vara i blickpunkten. Ämnet gymnastik och idrott bör systematiskt fostra för organisatoriska uppgifter.

Hur övriga ämnen skall kunna samarbeta med det centrala ämnet och hämta stimulans från detta skall i fortsättningen antydas. Ämnet är avsett att ge karaktär åt studierna på det praktiska gymnasiet över huvud taget. Det är att vänta, att intresset för arbetet inom detta karaktärsämne skall kunna stimulera elever med utåtriktade intressen att övervinna också sådana studiesvårigheter, som är förenade med det traditionella arbetssättet på gymnasiet och som man möter också på det praktiska gymnasiet.

2.

Enligt de 1954 utfärdade kursplanerna för gymnasiet i de allmänna läroverken utgör psykologin en del av ämnet filosofi, vilket i högsta ringen på allmänna linjen och latinlinjen har tre veckotimmar och på reallinjen en orienteringskurs om en veckotimme (eller som frivilligt ämne tre veckotimmar). På det praktiska gymnasiet bör ämnet *psykologi* tillerkännas självständig ställning. Detta är motiverat därav, att det praktiska gymnasiet avser att förbereda för samhällsuppgifter, kännetecknade av att utövaren har att organisera människor och ha vård om dem i olika avseenden, men främst av önskvärdheten att tillmötesgå primära eller sekundära intressen hos de elever som väljer denna typ av gymnasial utbildning. Det har ovan betonats, att det organisatoriska intresset kan utvecklas till intresse för de enskilda organisationsmedlemmarnas yttre och inre problem; det har också understrukits, att detta sistnämnda intresse kan vara primärt. I nära samband med det organisatoriska intresset står intresset för grupppsykologi. Dessa intressen har ämnet psykologi att tillvarataga.

Vid utarbetandet av kursfördelningen i ämnet bör i första hand samverkan med ämnet organisations- och arbetskunskap eftersträvas. Enligt kursplanen för det sistnämnda ämnet sysslar man i ring I främst med ungdomsfrågor. Det är då naturligt, att studiet av ungdomspsykologin förläggs till denna ring. De unga gymnasisterna i övergångsåren befinner sig i en utvecklingsfas, då de egna problemen börjar irritera. Studiet av ungdomspsykologin torde vara av stort värde för dem, för deras möjligheter att komma till rätta med sina egna problem, för deras självkritik, anpassning och nervhälsa. De uppgifter, som skall lösas inom ramen för ämnet organisations- och arbetskunskap i ring I, erbjuder konkreta mål för studiet av ungdomspsykologin.

Detta gäller inte minst avsnittet »Socialpsykologiska aspekter på ungdomens problem». Här är vi inne på socialpsykologins område. Inom ämnet organisations- och arbetskunskap skall i ring I enligt kursplanen ges »elementära socialpsykologiska fakta, meddelade i praktiska sammanhang». Att studiet av socialpsykologi inom ämnet psykologi också förläggs till ring I är därför naturligt. Denna del av ämnet behöver en mera fullständig och systematisk framställning än som kan medhinnas i organisations- och arbetskunskap.

Den s. k. allmänna psykologin har inte så nära anknytning till det praktiska gymnasiets utbildningsuppgifter att den i sin helhet behöver medtagas. De avsnitt av den allmänna psykologin, som medtagits i nedanstående kursplan, har närmast anknytning till kursplanen i ring II för ämnet organisations- och arbetskunskap och har därför förlagts till denna klass. De torde också vara något svårare än de för ring I avsedda kursavsnitten och kräver en något större mognad.

Kursplan för psykologi

Ring I³ (3 veckotimmar).

Barnpsykologi, kort översikt. Barns fantasiliv, känsloliv, lekar och intressen. Tankeförmågans tillväxt. Det sociala beteendets utveckling. Arv och miljö.

Ungdomspsykologi. Den kroppsliga förändringen. Jagmedvetandets utveckling, isolering, frigörelse från auktoriteterna. Känslolivets utveckling, estetiska och religiösa intressen. Sexuella problem. Social anpassning. Ungdomsbrottslighet.

Socialpsykologi. Språkets betydelse för tänkandet och för samlivet mellan människor.

Olika slag av gruppbildningar. Primära grupper: familjen, lekgruppen, gänget, ligan, umgängeskretsen. Sekundära grupper: ideella föreningar, facksammanslutningar. — Medlemsgrupper och referensgrupper.

Gruppens inflytande på individens beteendemönster, attityder och fördomar. Sed och sedlighet.

Individens ställning i gruppen. Sociometri. Mindervärdes känslor och hämningar. Prestige och ärelystnad. Ledaregenskaper och ledarroll. Olika typer av ledarskap.

Massans psykologi, propaganda, suggestion.

Ring II³ (1,5 veckotimmar).

Avsnitt ur den allmänna psykologin. Inlärande, övning och vanebildning, tänkande och problemlösning. Motivation. Mognad.

Individuella differenser i fråga om färdigheter och förmåga. Intelligensmätning. Allmänbegåvning och specialbegåvning.

De psykiska mätningarna och deras tillförlitlighet. Olika slag av felkällor.

Personlighetens psykologi. Egenskaper och symptom, karaktärsdragets mångfald och samband, personlighetens enhet.

Abnormt själsliv. Nerv- och sinnessjukdomar, perversiteter, alkoholism, brottslighet.

Orsaker till störningar i själslivet. Kroppsliga: skador på sinnesorganen, hjärnan, den inre sekretionen. Miljöskador: konfliktsituationer, »komplex», ekonomiska svårigheter.

Yrkesproblem och yrkesvägledning.

Det behöver inte särskilt understrykas, att undervisningen i psykologi bör ha samma uppgift som den som anges i målsättningen för ämnet filosofi på det vanliga gymnasiet, nämligen att ge »lärjungarna en så långt möjligt på deras egna erfarenheter grundad kunskap om viktigare sidor av det mänskliga själslivet med praktiska tillämpningar av större betydelse för individen och samhällslivet». Så långt som möjligt bör studiet ha praktisk karaktär: experiment och fältundersökningar. De senare bör systematiskt

kunna samordnas med dem som företas inom ämnet organisations- och arbetskunskap. Från detta ämne kan psykologiundervisningen alltså hämta erfarenhetsstoff. Å andra sidan bör teoretiska lärdomar, inhämtade under psykologistudiet, få praktisk tillämpning vid de fältarbeten som anordnas inom det centrala ämnets ram, inte minst under sommarlägren.

3.

På samma sätt som psykologin brutits ut ur ämnet filosofi, bör på det praktiska gymnasiet *samhällskunskap* brytas ut ur ämnet historia med samhällslära. Att ämnet får en självständig ställning understryker dess betydelse. Om det frigöres från historiestudiet behöver det inte heller uppskjutas till avslutningsklassen, där samhällsstudiet annars utgör slutfasen av undervisningen i historia. Eleverna på det praktiska gymnasiet behöver en fortlöpande orientering i samhällsfrågorna under hela studietiden, och ämnet samhällskunskap bör därför förekomma i alla tre ringarna. Endast härigenom kan ämnet helt samverka med det centrala ämnet, organisations- och arbetskunskap.

Det praktiska gymnasiet är avsett för elever med utåtriktade intressen. Dessa intressen bör systematiskt tillvaratagas också inom ämnet samhällskunskap. Arbetet bör därför läggas upp på ett annat sätt än som är vanligt på gymnasiet, där spridda studiebesök utgör elevernas enda direkta kontakt med samhällslivet. Yrkes- och organisationslivet bör av naturliga skäl stå i förgrunden, och eleverna bör träda i direkt kontakt med detta. Intimt samarbete med undervisningen inom ämnet organisations- och arbetskunskap ger utrymme för direktstudier på arbetsplatserna och av organisationerna. Kontakt med människor på olika verksamhetsfält, t. ex. med hjälp av intervjumetoden, bör vara en naturlig arbetsform för elever med utåtriktade intressen; den ger också de erfarenheter och den fostran som är det praktiska gymnasiets mål. Samhällsstudiet bör i övrigt läggas så, att man börjar med det grundläggande och elementära, som eleverna har erfarenhet av eller kan tillägna sig genom självsyn, och först så småningom nalkas det mera invecklade och abstrakta.

I ring I sysslar man både i psykologi och i organisations- och arbetskunskap med ungdomsfrågor. Det är naturligt, att man i denna ring också inom ämnet samhällskunskap ägnar stor uppmärksamhet åt ungdomens problem. Dessa angår de unga direkt. Dessutom utgör de en utmärkt introduktion till ett studium av samhällsfrågorna i stort. Skolan är ett samhälle i smått: behandling av skolans egna problem kan mycket väl tänkas inleda samhällsstudiet. Eleverna i ring I bör kunna gå i land med en enklare sociologisk undersökning med den egna skolan som objekt: vilket geografiskt område betjänar skolan, från vilka samhällsskikt kommer eleverna, vilka urvalsprinciper har varit avgörande för elevernas fördelning på olika studievägar, vilka framtidsmål har eleverna och hur korresponderar dessa med

ursprungsmiljön eller med betygsnivån o. s. v.? Eleverna har redan i enhets-skolan eller i realskolan gjort bekantskap med yrkesvägledning; denna syftar bl. a. till elementär kunskap om yrkeslivet; elevernas egna framtidsplaner bör kunna tas till utgångspunkt för en orientering på detta område, något som bör ge rikare utbyte på det praktiska gymnasiet än på de traditionella gymnasielinjerna med deras snävare inriktning mot akademiska yrken. Som utgångspunkt för studiet av demokratins problem lämpar sig studium av föreningslivet inom den egna skolan eller av det föreningsliv utanför skolan som eleverna ägnar sig åt; momentet ingår i kursplanen för organisations- och arbetskunskap — inom samhällskunskapen bör detta studium kompletteras med föreningskunskap. Eleverna har själva ett fritidsproblem; fritidsfrågorna är upptagna på kursplanen för organisations- och arbetskunskap — inom samhällskunskapen bör de tas till utgångspunkt för en analys av kultursträvandena på detta område. Mellan de tre ämnena organisations- och arbetskunskap, psykologi och samhällskunskap bör man med fördel också kunna samarbeta om sådana moment som ungdomsbrottslighet och ungdomsvård och ungdomens egna gruppbildningar på gott och ont; dessa moment kan inom samhällskunskapen på ett naturligt sätt tas till utgångspunkt för studiet av gruppbildningarna i samhället och för en första konfrontation med rättsväsendet och socialvården.

Till de primära gruppbildningar, som eleverna har egen erfarenhet av, hör också familjen. Inom psykologin behandlas i ring I frågor som rör barnens och de ungas utveckling; studiet av familjefrågorna kan anknytas härtill. Inom organisations- och arbetskunskap kan man enligt kursplanen studera någon konkret hem- och familjefråga. Inom ämnet samhällskunskap bör ges en sammanhängande framställning av familjen och äkten-skapet, av psykologiska, ekonomiska och juridiska problem i samband där-med samt av bostadsfrågan i stort och av befolkningsfrågan.

I ring II sysslar man inom ämnet organisations- och arbetskunskap främst med arbetsplatsens problem. Parallellt härmed bör man inom samhällskunskapen behandla arbetsmarknadens problem. Arbetsmarknadens organisationer bör studeras i samverkan med det centrala ämnet. I samband härmed ges i samhällskunskap en översikt över det svenska näringslivets struktur och över de äganderättsförhållanden, som medfört befolkningens uppskiktning i socialgrupper. I anknytning härtill behandlas de företagsformer som förekommer i det moderna samhället; de olika partiernas inställning till dessa bör vara utgångspunkten för studiet av partiväsendet. Folkrörelserna och den moderna demokratin bör studeras i detta sammanhang.

Till ring III bör uppskjutas den egentliga stats- och kommunalkunskapen, de till gymnasiekursen hörande delarna av nationalekonomin och civilrätten samt de internationella frågorna.

Kursplan för samhällskunskap

Ring I³ (2 veckotimmar).

Vårt skolväsen. Utbildningsfrågor. Fritidsfrågor. Yrken och yrkesorientering. Folkbildningsarbetet. Föreningskunskap. Tidningspressen.

Familjen, äktenskapet. Hemekonomi. Sparverksamhet. Bostadsfrågan. Befolkningsfrågan.

Socialvård. Sociallagstiftning.

Polisväsen. Rättsväsen. Lag och rätt.

Ring II³ (2 veckotimmar).

Näringslivets struktur. Moderna företagsformer. Socialgrupper.

Liberalism och socialism. De politiska partierna.

Folkrörelserna.

Arbetsmarknadens organisationer.

Demokratis problem. Folkstyrelse. Tryckfrihet. Rättssäkerhet. Representationsformer.

Ring III³ (2 veckotimmar),

Kommunen.

Statskicket, statsmakten, statsförvaltningen, statens finanser.

Det ekonomiska livets viktigaste företeelser och problem.

Några viktigare punkter ur civilrätten.

Internationella frågor.

Aktuella samhällsfrågor.

Ämnet samhällskunskap får till sitt förfogande sammanlagt hela sex veckotimmar. Tiden kan förefalla vara rikligt tilltagen. Emellertid skapas på detta sätt utrymme för ett arbetssätt, byggt på direkterfarenheter av samhällsföreteelserna.

I direkt linje med det praktiska gymnasiets målsättning ligger studiet av opinionsbildningen i fråga om livsåskådning, värdering av kulturföreteelserna och politisk inställning. Detta moment finns inte upptaget på kursplanen men det bör hållas i sikte hela tiden. Ett fortlöpande och allsidigt studium av tidningspressen bör pågå jämsides med ämnesstudiet i övrigt. Detta studium bör kompletteras med intervjuer, så lagda, att eleverna får en inblick i varför en människa intar en viss ställning till en viss samhällsfråga. Allt detta kräver tid, och med hänsyn härtill är de sex veckotimmarerna knappt tillräckliga. Ett systematiskt samarbete med ämnena organisations- och arbetskunskap och psykologi (liksom med modersmålet och geografi) bör emellertid vara i hög grad tidsbesparande.

4.

Vid sidan av det centrala ämnet, organisations- och arbetskunskap, är på det praktiska gymnasiet psykologi och samhällskunskap karaktärsämnen, som nära bör samverka med varandra och med det centrala ämnet. Ett tredje sådant karaktärsämne är *geografi*. Ämnet har till uppgift att ge eleverna en samlad och utvecklingsbar bild av jordytan och dess natur, befolk-

nings- och näringsförhållanden. I anknytning till det praktiska gymnasiet allmänna målsättning bör geografistudiet i första rummet inriktas på att meddela kunskaper om och skapa förståelse för arbetslivets problem och att därvid beakta de härvid aktuella sociala sammanhangen. En förskjutning inom ämnets ram måste därför ske från naturgeografiska till kulturgeografiska moment.

Ett inledande studium förläggs till ring I. Det bör ha till speciell uppgift att förbereda för det arbete som skall utföras under den lägerkurs, som anordnas den första sommaren. Under denna kurs skall studeras olika mänskliga relationer inom ett begränsat geografiskt område. Lägre skall vara förlagt till landsbygden. Ehuru lägerarbetet inte i första rummet är avsett att ha geografisk innebörd utan snarare sociologisk, kommer geografiska insikter att vara av vikt för arbetets lyckosamma genomförande.

Under lägerkursen studerar man bebyggelseförhållandena och dessas naturgeografiska förutsättningar. För detta fordras tillräcklig säkerhet att handskas med våra vanligaste officiella kartverk (»generalstabskartan», de ekonomiska kartbladen, sjökorten). En sådan säkerhet bör vinnas inom ämnet geografi i samverkan med ämnet gymnastik och idrott.

Kartor, kartogram och diagram är en särskilt åskådlig och därför grundläggande metod att redovisa resultatet av många samhällsstudier. Det praktiska gymnasiet elever bör följaktligen ges en god färdighet att utnyttja dessa metoder och samtidigt orienteras om redan färdigställda sådana kart- och diagramframställningar över tätorters och landsbygdskretsers problem. Geografikursen bör läggas så att *den* i första hand tillgodoser dessa behov. En så fullständig introduktion som möjligt ges i ring I, alltså före det första ferieläget.

Geografiundervisningen i ring I koncentreras i övrigt till en genomgång av näringslivets naturgeografiska förutsättningar. Inledningsvis ges en elementär framställning av Nordens, särskilt Sveriges, fysiska geografi. En kort översikt lämnas över jordens produktiva resurser och världssamfärdseln. Blott energitillgångarna samt de allra viktigaste kulturväxterna och mineralen upptas till behandling. Viktigare sidor av själva den ekonomiskgeografiska mekanismen exemplifieras och klarläggs. Därvid belyses i första rummet de naturgeografiska förutsättningarna för näringslivets struktur, befolkningens lokalisering, försörjningsförhållanden och yrkesgruppering. Mot bakgrunden härav behandlas befolkningsutvecklingens förlopp i olika delar av vårt land och diskuteras problemet om landsbygdens avfolkning och tätorternas tillväxt. Med tanke på det första sommarläget observeras naturskyddssynpunkterna. Turistväsendet omnämns.

I ring II ges en fullständig och mera systematisk framställning av de problem, som förberedelsevis behandlas i ring I. Sveriges sociala geografi behandlas, nu med tonvikt på tätorterna. Studiet bör vara så konkret som möjligt. Efter en genomgång av tätortstyperna studeras en enskild tätorts

geografiska utveckling, ej minst som denna framträder i själva bebyggelsens typ och planering. Under rubriken allmän tätortsgeografi behandlas citybildning, funktionsdifferentiering, trafikleder etc. Regionsplaneringens problem diskuteras.

Inom ämnet organisations- och arbetskunskap studeras under det andra sommarlägret en arbetsplats' problem. Geografistudiet i ring II bör i någon mån kunna förbereda detta arbete. Arbetsplatsen, som blir objekt för undersökningen, skall vara förlagd till en tätort. För trivseln på arbetsplatsen är de anställdas resvägar och bostadsförhållanden av betydelse, likaså företagets egen placering, dess ändamålsenlighet med hänsyn till leveranser, tillgång på arbetskraft, ekonomiska framtidsutsikter etc. Det är naturligt, att förhållanden av denna art görs till föremål för studium inom geografi-ämnets ram.

I ring II ges vidare en allmän översikt över det svenska näringslivet, dess framväxt och industrialisering, dess rationaliserings- och automationsproblem, dess import- och exportproblem, dess produktionskostnader och löneutveckling. Utbildningsproblemen bör uppmärksammas.

I ring III ges slutligen en översikt över jordens befolkningsproblem, folktäthet, levnadsstandard, raser, språk och religioner. Eleverna bör få en aktuell och samlad orientering i ett av vår tids mest brännande internationella problem: världsbefolkningens snabba tillväxt, försörjningsmöjligheter och växlande levnadsstandard; behandlingen av folktäthet och levnadsstandard skall belysa, hurusom dessa inte blott är avhängiga av de lokala förhållandena och tillgången på råvaror utan i ofta ännu högre grad av befolkningens kultur, sociala struktur, värderingar och livsinställning.

Vidare ges i ring III en kort politisk-geografisk översikt av världen just nu med utgångspunkt från bl. a. under senaste årtionden aktuella gränsproblem. De ekonomiska, politiska och ideologiska förutsättningarna för kolonialfolkens frigörelsesträvanden belyses.

I samband härmed ges eleverna slutligen tillfälle till ett mera ingående studium av några länder, som erbjuder dem särskilt intresse. Kursmomentet avser att ge eleverna praktisk vana att sätta sig in i ett aktuellt politiskt problem med hänsyn till både historiska och geografiska förutsättningar. Elevernas eget intresse måste vara vägledande, och problemet behöver inte omfatta ett helt land. Med fördel kan man till behandling uppta en speciell fråga, t. ex. rasproblemet i Sydafrika, Indiens befolkningsproblem, Berlinfrågan. Samarbete bör härvid sökas med undervisningen i historia.

Kursplan för geografi

Ring I³ (2 veckotimmar under vårterminen).

Kartkännedom. Kartogram och diagram.

Repetition av Sveriges fysiska geografi som bakgrund till en genomgång av Sveriges näringsliv, befolkning och bebyggelse.

Befolkningsutvecklingen i Sverige. Landsbygdens problem.

Elementär översikt över jordens produktiva resurser. Världssamfärdseln.
Elementär kunskap om näringslivets geografiska förutsättningar.
Naturskydd. Turistväsen.

Ring II³ (2 veckotimmar).

Sveriges sociala geografi. Tätortstyper. Tätortsgeografi. Regionplanering.
Det svenska näringslivet.
Vissa europeiska länder.

Ring III³ (2 veckotimmar).

Jordens näringsliv, befolkningsproblem, folktäthet, levnadsstandard, raser, språk, religioner.
Politisk-geografisk översikt av världen.
Politiskt-geografiska problem.

5.

Förutom de fyra samverkande ämnen, som hittills behandlats, måste på det praktiska gymnasiets schema upptas dels en grupp humanistiska ämnen med modersmålet och historia som de centrala, dels de främmande språken, dels slutligen en grupp matematisk-naturvetenskapliga ämnen. Utrymme bör vidare beredas övningsämnena, främst gymnastik och idrott.

Särskilt med hänsyn till att det centrala ämnet, organisations- och arbetskunskap, erhållit ett så stort antal veckotimmar, måste, om de traditionella gymnasieämnena skall erhålla tillräcklig plats, vilket är nödvändigt för upprätthållande av allmänbildningskravet, en rationalisering tillgripas. En lämplig metod härför är ämnesintegrationen. På gymnasiets schema finns sedan gammalt en rad ämnen, som belyser mänsklighetens och vårt folks *historia*. Ett sådant ämne är kristendomskunskap med starka inslag av religionshistoria och kyrkohistoria. Ett annat sådant ämne är modersmålet, inom vilket litteraturens historia beretts stort utrymme. Inom ämnet filosofi studeras filosofins historia. Ett särskilt ämne, det som bär beteckningen historia, är avsett att ge en framställning främst av den sociala och politiska utvecklingen. Inom detta ämne berörs i någon mån konstens historia, som dessutom hör hemma i ämnet teckning. Musikhistorien är hänvisad till ämnet musik. Studiet av mänsklighetens historiska utveckling är alltså splittrat på en rad olika skolämnena. Skolkommissionen efterlyste i sitt principbetänkande en synkronisering av framställningarna i de olika skolämnena. I de kursplaner för gymnasiet, som utfärdades 1954, har man medvetet försökt en sådan synkronisering mellan religions- och kyrkohistoria, litteraturhistoria och historia. En synkronisering, som skall fylla sin uppgift, förutsätter emellertid, att man i de olika ämnena går fram i samma takt genom årtiondena. Skolkommissionen fastslog detta:

Hel synkronisering vore möjlig endast om de historiska ämnena sammansloges till ett enda, omfattande i varje fall teknikens, samhällsformernas, den politiska utvecklingens, vetenskapens och tänkandets, religionens och kyrkans samt littera-

turens och konstens historia. Den nuvarande uppdelningen på skolämnen inger lätt lärjungarna den föreställningen, att det här är fråga om skilda händelseförlopp, medan det i själva verket är fråga om en och samma verklighet, endast sedd ur olika aspekter. Det är lätt att se, vilken vinst en sammanslagning av de historiska skolämnena skulle innebära inte bara ut tidssynpunkt utan också såtillvida, att varje historisk företeelse kunde framträda mer levande och begriplig, om strålkastarna från olika håll samtidigt belyste den. Ett litteraturverk, en konstriktning, ett tanke-system, en religiös riktning kunde sättas in i sitt naturliga historiska sammanhang, och den historiska utvecklingen under en epok kunde illustreras med prov på tidens litterära, konstnärliga, religiösa och filosofiska yttringar.

Att skolkommissionen inte framlade något förslag om sammanslagning av de olika historiska ämnena berodde på att man inte vågade räkna med att inom rimlig tid ha till förfogande tillräckligt många lärare med så bred historisk bildning som vore erforderlig för att med framgång kunna undervisa i de olika historiska disciplinerna. Kommissionen rekommenderade emellertid försöksverksamhet med ett gemensamt historieämne. Lärarfrågan borde kunna lösas:

En lektor, som bakom sig har licentiatstudier och ev. disputation i någon historisk disciplin, har ofta en sådan överblick över mänsklighetens historia, att han utan större svårigheter och utan alltför mycket extra förberedelsearbete skulle gå i land med undervisningen i ett sådant ämne.

Inom det praktiska gymnasiet tvingar sig en integration av alla de historiska ämnena fram. Ur ämnet kristendoms-kunskap bör utbrytas religions- och kyrkohistorien, ur modersmålet litteraturhistorien, ur filosofin filosofins historia. De sålunda utbrutna partierna förenas med ämnet historia till ett enda ämne, kallat historia.

Frågan om lärarkompetensen för ämnet historia behandlas i bilaga 2.

Givetvis uppstår besvärliga avvägningsproblem, då kursplanen för detta ämne konstrueras. Vissa sidor av kulturutvecklingen, vilka vid gymnasie-studierna i allmänhet fått mycket stort utrymme, t. ex. litteraturens historia, måste i någon mån ge plats åt sidor av kulturlivet, som mindre beaktats, t. ex. teknikens och konstens historia. Under olika tidevarv bör uppmärksamheten riktas mot olika sidor av kulturlivet. Religionshistorien bör sålunda lämnas stort utrymme vid behandlingen av främre orientens forntidskulturer, speciellt då det gäller gamla testamentets tid, vidare vid tidpunkten för Kristi framträdande; kyrkohistorien bör i första rummet uppmärksammas vid antikens slut, under medeltiden och under reformationstidevarvet. Teknikens framåtskridande behöver utförlig belysning först från mitten av 1700-talet.

I allmänhet torde det vara lämpligt att vid behandlingen av ett tidsavsnitts historia först ägna tid åt den teknik, som bildar grundvalen för tidens materiella liv. Därefter bör följa en analys av samhällsstrukturen (socialgrupper, äganderättsförhållanden, beroendeförhållanden). Mot denna bak-

grund bör de ideologiska motsättningarna behandlas och det politiska skeendet tecknas. För vissa epoker är det av vikt att betona nyerövringarna på vetenskapernas område. Ett tidevarvs religiösa liv, filosofiska tänkande, skönlitteratur, konst och musik bör sättas i samband med vad eleverna inhämtat om samhällsstrukturen och det sociala skeendet och framställas som uttryck för sin egen tid men bör samtidigt i sin tur ge belysning åt samhällslivet liksom åt varandra.

Så långt som möjligt bör undervisningen bygga på studium av tidsdokument. Detta är speciellt nödvändigt beträffande religionshistorien under vissa epoker, t. ex. gamla och nya testamentenas tid, beträffande litteraturhistorien, där bekantskap göres med de största författarnas produktion i valda utdrag, och beträffande konsthistorien, där framställningen bör bygga på bildmaterial som främst belyser stilriktningarnas historia.

En lärobok, som omfattar hela ämnet, är önskvärd men på intet sätt nödvändig. Det kan mycket väl vara en fördel att använda de för de historiska delämnena avsedda läroböckerna och jämföra deras framställningar med varandra. Jämförelser av denna art är lämpade som självständiga uppgifter för elever och elevgrupper.

Kursplan för historia.

Ring I³ (6 veckotimmar).

Människosläktet. Rasbegreppet. Arkeologin och dess metoder. Kulturens uppkomst.

Främre orientens fornkulturer. Den indoeuropeiska folkvandringen. Egypten och tvåflodslandet: samhällsbyggad, religioner, konst. Skriften.

Gamla testamentet i historisk belysning.

Grekerna. Den kretensiska och mykenska kulturen. Homeros. Den homeriska mytologin. Statshistoria och samhällsutveckling. Demokratien. Skulptur. Byggnadskonst. Tragöderna. Komedin. Naturfilosofin. Herakleitos, sofisterna, Sokrates, Platon, Aristoteles. Historieskrivningen.

Alexander och hellenismen. Den naturvetenskapliga världsbilden. Nyplatonismen. Epikurism och stoicism.

Rom och Italien. Samhällsutveckling. Världsväldet. Caesar, Lucretius, Vergilius, Horatius, Ovidius.

Det romerska världsväldets religioner. Kristendomens uppkomst. Nya testamentet och dess livssyn. Urkyrkan. Kristendomens seger. Kyrkofäderna.

Det romerska världsväldets undergång.

Germanerna. Nordens stenålder, bronsålder och järnålder. Folkvandringarna.

Det medeltida samhället. Storgodsen. Feodalsystemet.

Frankerriket. Kejsardömet. Påvedömet.

Klostren. Den medeltida världsbilden. Skolastik och mystik. Dante.

Handeln. Den medeltida staden.

Vikingatågen. De nordiska staternas uppkomst. Huvuddragen av Nordens medeltidshistoria.

Romansk och gotisk byggnadskonst. Kyrklig konst och musik. Riddardiktningen. Eddasångerna. Den isländska ättsagan. Snorre Sturlason. Landskapslagarna. Folkvisorna. Birgitta.

Östrom. Muhammed och islam.

Ring II³ (4 veckotimmar).

De geografiska upptäckterna. Handel och borgerskap. Nationalstaten och den starka furstemakten. Renässansens filosofi, konst och litteratur. Cervantes, Shakespeare. Palestrina. Reformationen. Luther, Olaus Petri. Den nya världsbilden: Copernicus, Bruno, Galilei.

Huset Habsburg. Sverige under Vasakungarna. Trettioåriga kriget. Sveriges stormaktstid.

Kulturen under den starka statsmaktens tid. Merkantilismen. Den kyrkliga ortodoxin. Den rationalistiska filosofin: Cartesius, Spinoza. Den franskklassiska litteraturen: Racine, Molière, Holberg. Barockens arkitektur. Rubens, Rembrandt. Barockens musik: Bach, Händel. Rokokons konst. Bellman.

Upplysningen. Den nya världsbilden: Newton. Samhällskritik. Voltaire. Rousseau. Adam Smith och den klassiska liberalismen. Pietistiska strömningar.

Den nederländska revolutionen. Englands revolutioner. Förenta staterna. Sverige: frihetstiden, Gustav III. Den gustavianska kulturen.

Den franska revolutionen. Napoleon.

Romantikens filosofi: Kant, Fichte, Schelling, Schleiermacher. Romantikens litteratur: Schiller, Goethe, Shelley, Tegnér, Geijer, Stagnelius, Wallin och den svenska psalmboken, Runeberg. Romantikens konst. Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert.

Ring III³ (6 veckotimmar).

Den industriella revolutionen. Industrialismens utveckling under 1800-talet. Det kapitalistiska produktionssättet. De ekonomiska kriserna. Imperialismen. Missionen.

Den ekonomiska och politiska liberalismen. Arbetarrörelsen: Marx, Engels, internationallerna, fackföreningsrörelsen, socialdemokratien. Sociala reformer och demokratisering.

Naturvetenskapernas utveckling. Darwin. Positivismen. Röntgen, Curie, Einstein. Medicinsk forskning och folkhälsan.

Litteraturen: realism och naturalism, de stora berättarna. Almqvist. Strindberg. Ibsen och Björnson. Symbolismen. De stora nittiotalsdiktarna.

Konsten: realism, impressionism.

Musiken: operan, Schumann, Wagner, Brahms, Chopin, de stora ryssarna. Nordisk musik, Grieg.

Förenta staternas uppsving. Tysklands och Italiens enande. Östasien. Imperialistiska motsättningar. Det första världskriget. Revolutionerna. Sovjetunionen. Kommunismen. Fascismen. Nationalsocialismen. Den ekonomiska världskrisen. Hitler. Andra världskriget. Förenta nationerna och fredssträvandena. Östblock och västblock.

Sverige: från representationsreformen till parlamentarismen. Västlandsutveckling och socialreformer.

Den nya tekniska revolutionen. Kolonialfolkens resning.

Atomfysiken och den nya världsbilden. Moderna riktningar i konst, musik och litteratur. Funktionalismen.

Demokrati och diktatur. Folkupplysning. Moderna livsåskådningar.

Innehållet i en kursplan som denna — liksom dispositionen — kan givetvis i det oändliga diskuteras. Det hör vara lärarens sak att göra avvägningen mellan väsentligt och mindre väsentligt. Planen bör emellertid ge skilda elever med skilda intressen möjlighet att positivt medverka och genom redovisning av överkurser bidra till framställningens fyllighet.

Undervisningens främsta uppgift bör vara att väcka förståelse för kulturutvecklingen och dess problem. Den bör vidare väcka elevernas intresse för de stora kulturfrågorna, befrämja deras allvar inför kultur- och livsåskådningsproblemen, lära dem innebörden av strävandena efter en etisk livshållning och av kampen för människovärdet samt lära dem förstå skönhetsvärdena inom litteratur, konst och musik. Den bör slutligen hjälpa dem att förstå sin egen tid och dess motsättningar.

En anpassning av ämnet till det praktiska gymnasiet's allmänna målsättning och till elevernas speciella intresseinriktning har inte åsyftats med ovanstående kursplan. Emellertid kan en sådan anpassning mycket väl ske utan att man gör våld på den målsättning som nyss angivits. Det bör vara läraren angeläget att ge eleverna tillfälle att ingående studera arbetets teknik, villkor och organisation under skilda tider. Belysningen av arbetsplatsernas problem under olika epoker ger måhända de mest levande och mest konkreta föreställningarna om epokens liv och om utvecklingen från epok till epok. Den är också ägnad att ge perspektiv åt de problem, som eleverna sysslar med inom ämnena organisations- och arbetskunskap, psykologi och samhällskunskap.

6.

Sedan litteraturhistorien utbrutits ur ämnet *modersmålet*, återstår av detta ämne de moment som omfattar svenska språkets muntliga och skriftliga behandling, språkhistoria samt danska och norska (i den mån läsning av dessa språk inte sker i samband med den litteraturhistoriska kursen inom ämnet historia).

Förmågan att korrekt och klart uttrycka sig i tal och skrift måste på det praktiska gymnasiet övas i minst lika stor utsträckning som på övriga gymnasielinjer. Om detta måste alla ämnen samverka. I alla ämnen förekommer muntliga redogörelser, diskussioner, kanske föredrag. Läraren i varje ämne bör ha skyldighet att underkasta dessa muntliga framställningar kritisk granskning inte bara ur innehållssynpunkt utan också med avseende på disposition, framförande och språklig korrekthet. Han bör föra protokoll häröver och meddela modersmålläraren sina iakttagelser. Inom alla ämnen förekommer också skriftliga redogörelser. Dessa bör rättas av läraren i ämnet men stå till modersmållärarens förfogande. Denne får på detta sätt underlag för bedömningen av på vilka punkter han bör sätta in hjälpen, då det gäller att komma till rätta med en elevs språkliga brister. Systematiska övningar i muntlig och skriftlig framställning kan dock endast förekomma inom modersmålsämnets egen ram.

Övningarna i muntlig framställning bör syfta till att lära eleverna att yttra sig offentligt på ett ledigt och medryckande sätt men samtidigt vårdat och sakligt. Övningarna bör sträcka sig från korta lakoniska rapporter av den typ en gymnastiklärare gärna mottar, sedan en elev utfört ett uppdrag,

till föredrag, där utförliga beskrivningar eller skildringar kanske är nödvändiga för att ge liv åt framställningen. Diskussioner i klassen är ett värdefullt medel, då det gäller att öva eleverna att uttrycka sig spontant och utan annan förberedelse än snabbt nedtecknade »stolpar». Modersmåls-läraren bör stå i så nära kontakt med lärarna i övriga ämnen, att stoffet för diskussioner och föredrag kan hämtas från dessa och få aktuellt intresse för eleverna.

De traditionella uppsatsskrivningarna kan kanske inte helt undvaras. Det har ofta framhållits, att de lider av påtagliga brister: de skall utföras vid en bestämd tidpunkt utan hänsyn till om eleven är disponerad för uppgiften eller ej, de skall fullbordas inom en begränsad tid, ämnet förelägges eleven och kan ej betraktas som självvalt även om han kan välja mellan flera, eleven saknar fri tillgång till uppslagsböcker och andra kunskapskällor, vilka i det dagliga livet utanför skolan oftast står honom till buds, och han skriver för en publik, som inte kan vara onaturligare: den rättande och bedömande läraren. Reformsträvandena går ut på att sätta in de skriftliga övningarna i naturliga sammanhang, så att de för eleverna ter sig som meningsfulla. Brev, som har en verklig adressat och som verkligen avskickas, notiser, redogörelser och artiklar avsedda att tryckas i skoltidningen eller i en riktig tidning eller tidskrift, redogörelser för utförda uppdrag eller undersökningar och ställda till den som givit uppdraget (fackläraren), protokoll från föreningsmöten, avsedda att verkligen införas i protokollboken, är exempel på skriftliga övningar i naturliga sammanhang. Samverkan med övriga ämnen bör alltså etableras; i synnerhet torde arbetet inom ämnet organisations- och arbetskunskap ge rikliga tillfällen till övning i skriftlig framställning också inom modersmålsämnets ram. Att modersmålsläraren bör ha stor frihet att söka sina egna vägar för att stimulera eleverna att skriva och att ge dem glädje i detta arbete behöver inte understrykas. Inte heller behöver det framhållas, att de skriftliga övningarna inte alltid behöver stå i sammanhang med elevernas utbildningsarbete i övrigt: för många elever är det mest naturligt att skriva om personliga angelägenheter, att få låta fantasi och känsla spela, att kåsera eller att ge uttryck för indignation och upprördhet.

I samband med muntlig och skriftlig framställning behandlas frågor rörande språkbruk och språkriktighet. Språkets pågående förändringar uppmärksammas. En elementär översikt av det svenska språkets utveckling ges i högsta ringen.

Ehuru studiet av litteraturens historia förlagts till ämnet historia och detta ämne därigenom fått uppgiften att väcka förståelsen för läsning och för litteraturens skönhets- och livsvärden, bör inom ämnet modersmålet viss tid anslås till orientering om i första rummet modern litteratur, speciellt i syfte att väcka intresse för läsning av god litteratur. Undervisningen bör ge vägledning, gärna med hjälp av bokcirklar, och föranleda diskussioner,

värdering och analys. Därvid bör uppmärksamhet ägnas också åt dansk och norsk skönlitteratur på originalspråket samt åt betydande utländsk litteratur i övrigt.

I anslutning till det praktiska gymnasiets slutmål bör uppmärksamhet ägnas åt problemet om det svenska folkets läsning av underhållande litteratur. Hur skall man fostra unga och äldre att söka förströelse, vila, styrka och inspiration hos den goda litteraturen i stället för hos den dåliga?

Kursplan för modersmålet

Ring I^o (2 veckotimmar).

Övningar i muntlig och skriftlig framställning. Behandling av frågor rörande språkbruk och språkriktighet.

Vägledning för fri läsning av nyare svensk och utländsk litteratur, gärna i samband med organisation av en bokcirkel i klassen.

Ring II° (2 veckotimmar).

Fortsatta övningar i muntlig och skriftlig framställning. Behandling av valda grammatiska, stilistiska och andra språkliga problem. Stilistiska iakttagelser.

Fortsatt vägledning för fri läsning av nyare litteratur, gärna i samband med organisation av en bokcirkel i klassen. Läsning av dansk och norsk litteratur. Läsning av förebildlig svensk sakprosa.

Fritidsproblemet och läsningen av god litteratur.

Ring III° (2 veckotimmar).

Fortsatta övningar i muntlig och skriftlig framställning. Elementär översikt över språkutvecklingen i vårt land. Fortsatt behandling av språkliga frågor.

Litteraturläsning. Problemet god och dålig litteratur.

7.

De främmande moderna språken bör på det praktiska gymnasiet inta i princip samma ställning som på gymnasiet i övrigt. *Engelska* bör vara obligatoriskt ämne i alla tre ringarna. Ett *andra främmande språk* bör vara obligatoriskt men valfritt. Eleverna bör få välja mellan tyska, franska och spanska, och tillstånd att läsa det valda språket bör ges om tillräckligt antal elever anmäler sig, varvid de regler gäller som tillämpas på gymnasiet i övrigt.

Målsättningen för språkundervisningen på det praktiska gymnasiet kan diskuteras. På övriga gymnasier liksom inom det svenska skolväsendet överhuvud har språkundervisningen under de senaste decennierna förbättrats, främst därigenom att lärarna i stor utsträckning undervisar på det främmande språket och att eleverna får rikligare tillfällen att uttrycka sig på detta. De skriftliga proven har förändrats, större vikt läggs på minnesförrådet av glosor och fraser, mindre vikt vid behärskandet av grammatikaliska svårigheter. Med säkerhet kommer denna utveckling att fortsätta. Med hänsyn härtill skulle det kanske vara omotiverat att tillerkänna det praktiska gymnasiet en pionjruppgift på språkundervisningens område.

Emellertid råder alltså en motsättning mellan behov och målsättning när det gäller skolans undervisning i främmande språk. Den viktigaste färdigheten, att läsa en bok på det främmande språket, att göra det utan möda och hämningar, får i skolan stå tillbaka för färdigheten att korrekt skriva det främmande språket. Mycket få vuxna människor har användning för denna färdighet. De flesta har däremot numera behov av att obehindrat kunna läsa. Detta gäller inom all vidareutbildning, den må ha karaktären av yrkesutbildning eller akademiska studier. Det gäller också om den färdigutbildades fortsatta orientering på sitt fackområde och på den underhållande eller bildande läsningens område. Skolan bör alltså i första rummet söka uppodla färdigheten att läsa. Eleverna bör i sista ringen ha hunnit läsa böcker i så stor utsträckning, att läraren kan fastslå, att läsandet inte längre bereder svårigheter. Kontrollen av att böckerna lästs och förståtts ordnas lätt genom stickprovsmetoden.

Vid sidan av läsningen bör huvuduppmärksamheten ägnas åt elevernas förmåga att förstå talad engelska, tyska etc. samt att själva uttrycka sig muntligt på det främmande språket. Skriftliga övningar av olika slag kan vara goda hjälpmedel i detta arbete, men därtill bör deras roll inskränka sig.

Någon olägenhet av att tillämpa dessa principer i det praktiska gymnasiet språkundervisning torde inte finnas. Snarare torde eleverna på detta sätt få ett försprång då de inleder sin fortsatta utbildning.

Språkundervisningen underlättas, om texter väljs i anslutning till arbetet i gymnasiet karaktärsämnen. Skönlitteraturen bör på det praktiska gymnasiet få träda tillbaka för sakprosan.

Kursplan för engelska

Ring I³ (3 veckor).

Läsning av moderna författare och texter, gärna sakprosa i anslutning till ungdomsproblem av olika slag. Kursivläsning. Hör- och talövningar. Muntliga reproduktioner och korta referat. Realia. Fraseologi och synonymik. Grammatiken avslutad.

Ring II³ (3 veckotimmar)

Läsning av moderna författare och texter, gärna sakprosa i anslutning till arbetsplatsens och arbetsmarknadens problem. Utvidgad kursivläsning. Tidningsstudium. Korta referat eller föredrag. Realia. Fraseologi och synonymik. Notiser om ordbildning.

Ring III³ (3 veckotimmar).

Läsning av moderna brittiska och amerikanska författare och texter, gärna sakprosa i anslutning till organisations- och arbetskunskap. Läsning av facktidsskrifter. Utvidgad kursivläsning. Realia. Referat, föredrag, diskussioner. Fraseologi och synonymik. Redovisning av läst litteratur.

Kursplanen för det *andra främmande språket*, som väl i allmänhet är tyska och som tillerkänns sammanlagt 8 veckotimmar, är analog med denna kursplan

för engelska. Väljes som andra språk franska, som eleverna läst endast ett år på enhetsskolans högstadium, måste fordringarna sättas lägre, men inriktningen förblir densamma.

8.

De naturvetenskapliga ämnena har sin givna plats på det praktiska gymnasiet schema. Studierna har av naturliga skäl fått en i huvudsak humanistisk inriktning: människokunskapen står i förgrunden. Uppgiften har varit att knyta de humanistiska studierna till de intressen av praktisk art, som kan förutsättas finnas hos välutrustade elever med utåtriktad läggning. Dessa praktiska intressen kommer emellertid att föra eleverna i kontakt med den moderna tekniken och dennas naturvetenskapliga förutsättningar. De naturvetenskapliga ämnena studeras i skolan i många avseenden rent praktiskt; det bör inte vara någon större svårighet att hos eleverna väcka intresse för laborationerna och exkursionerna inom biologi, fysik och kemi.

Omfånget av det naturvetenskapliga studiet på det praktiska gymnasiet kan givetvis diskuteras både med utgångspunkt från elevernas intresseinriktning och med hänsyn till deras framtida yrkesutbildning och yrkesarbete. Jag har valt att i fråga om timantalet söka en anslutning till det allmänna gymnasiet sociala gren, vilken liksom det praktiska gymnasiet förbereder för framtida verksamhet på det sociala och samhällsvetenskapliga området. Sålunda har biologi med hälsolära fått sammanlagt 5 veckotimmar, fysik 2,5 veckotimmar och kemi 4 veckotimmar. Också i fråga om kursernas uppläggning har det allmänna gymnasiet sociala gren kunnat bli förebilden. Emellertid har jag eftersträvat en samverkan med de ovan redan presenterade ämnena, i synnerhet organisations- och arbetskunskap, psykologi, samhällskunskap och geografi, vilket föranlett vissa omläggningar av kurserna.

Ämnet *biologi med hälsolära* har på det vanliga gymnasiet en för samtliga linjer gemensam målsättning, som helt kan accepteras för det praktiska gymnasiet räkning: »Undervisningen i biologi med hälsolära har till uppgift att giva lärjungarna en så långt som möjligt på egna iakttagelser grundad kunskap om de levande varelserna, deras organisation och livsyttringar. Därvid beaktas särskilt sådana kunskapselement, som äro ägnade dels att klargöra människokroppens byggnad och funktioner samt förutsättningarna för och innebörden av ett sunt levnadssätt, dels att giva inblick i den biologiska forskningens viktigare landvinningar inom olika områden och biologiens praktiska betydelse i nutidens samhälle.»

Kursplan för biologi med hälsolära

Ring I³ (1,5 timmar, varav 0,5 timmar laborationer).

Några grundläggande cellfysiologiska begrepp. Principerna för uppbyggnad och nedbrytning av organiska ämnen i naturen. Grunddragen av de gröna växternas

fysiologi. Produktion och konsumtion av organisk substans samt vissa grundämnenas kretslopp i naturen. Växtfysiologiens tillämpningar inom jord- och skogsbruk. Exkursioner.

Mikroskopering. Snittning. Tillverkning av standardsubstrat för bakteriekulturer; försök med bakterier; steriliseringsmetoder. Något om smittsamma sjukdomar. Social hälso- och sjukvård.

Kroppsliga förändringar under uppväxtåren. Sexualkunskap.

Ring II³ (1,5 timmar, varav 0,5 timmar laborationer).

Människans nerv- och sinnesfysiologi.

Ärftlighetsläran och dess tillämpningar. Blodundersökningar och blodgruppsbestämningar.

Ring III³ (1,5 timmar).

Några viktiga växt- och djurtypers anpassning till olika miljö och levnadssätt. Exkursioner. Huvuddragen av ryggradsdjurens, även människans, släktutveckling. Utvecklingsteorier. Utvidgad kurs i ärftlighetsläran och dess tillämpningar.

Repetition av valda delar av tidigare årskurser, varvid särskilt behandlas jämvikten i naturen och ges biologiska synpunkter på mänsklighetens försörjningsproblem.

Kursen för ring I motsvarar kursen för motsvarande ring på det allmänna gymnasiet. Dock har ärftlighetsläran borttagits och uppskjutits till följande ring. I stället har vissa moment tillagts. Inom ämnet psykologi läses i denna ring ungdomspsykologi, varvid den kroppsliga förändringen under ungdomsåren behandlas; i samband härmed studeras sexuella problem. Motsvarande moment bör ur biologisk synpunkt studeras jämsides. I ämnet samhällskunskap behandlas socialvårdsfrågorna i ring I; härmed bör samordnas studiet i biologi av motsvarande frågor (social hälso- och sjukvård, smittsamma sjukdomar). Ämnet biologi har med anledning av denna utvidgning fått 1,5 veckotimmar i ring I i stället för 1 veckotimme på det allmänna gymnasiet.

Kursplanen för det allmänna gymnasiet upptar ingen undervisning i biologi i ring II. På det praktiska gymnasiet har det ansetts ändamålsenligt att i denna ring i första rummet studera människans nerv- och sinnesfysiologi. Momentet har hämtats från reallinjens kurs och ersätter momentet »Människans ämnesomsättning», som är av mindre betydelse för studierna på det praktiska gymnasiet. Det nya momentet korresponderar med andra ringens kurs i psykologi och bör samordnas också med momentet »Arbetsfysiologi med arbetshygien» inom ämnet organisations- och arbetskunskap. Åt biologi har i denna ring anslagits 1,5 veckotimmar.

För ämnet återstår 1,5 veckotimmar i högsta ringen. Huvudstudiet är här de biologiska anpassningsproblemen och utvecklingsläran. Vid studiet av mänsklighetens försörjningsproblem ur biologisk synpunkt bör samverka med ämnena samhällskunskap (»Internationella frågor»), geografi (»Jordens befolkningsproblem») och historia (»Medicinsk forskning och folkhälsan»).

Genom förändringarna i kursplanen i förhållande till kursplanen på den allmänna linjens sociala gren har anknytning vunnits till åtskilliga andra ämnen på det praktiska gymnasiet. Vissa kursmoment har dessutom hämtats från flickskolans kurs i ämnet. Denna är delvis upplagd med tanke på att många elever siktar till sjuksköterskeutbildning. Detta överensstämmer väl med det praktiska gymnasiets studiemål. Ingenting hindrar, att man inom ämnet biologi lägger in sådana moment som »Något om hemsjukvård och första hjälpen vid olycksfall», hämtad från flickskolans kurs i hälsolära; momentet kan lämpligen läggas in i ring I. Samverkan bör ske med ämnet gymnastik.

Kursplanen i ämnet *kemi* på det allmänna gymnasiet är mycket allmänt hållen. I ring I³ skall man studera metalloidernas kemi med särskild hänsyn till viktiga syror, i ring II³ några viktiga metaller och metallföreningar. I övrigt studeras lagar och teorier i samband med kursen, och praktiska tillämpningar skall ske. Flickskolans kurs i ämnet har med sjuksköterskeutbildningen i sikte upptagit momenten: »Begreppet normalitet och pH. Indikatorer. Enkla synteser, enkla oorganiska och gravimetriska analyser. Beredning av normallösningar. Titreranalys.» Önskar man lägga in moment av detta slag i kursen på det praktiska gymnasiet, bör detta ske i ring II, där momenten korresponderar med vissa moment i ämnet biologi, också de hämtade från flickskolans kurs.

Kursplan för kemi

Ring I³ (1,5 timmar 0,5 timmar laborationer).

Metalloidernas kemi med särskild hänsyn till viktiga syror. Lagar och teorier i begränsad omfattning i samband med kursen.

Ring II³ (2,5 timmar, varav 1 timme laborationer).

Några viktiga metaller och metallföreningar. Praktiska tillämpningar. Den organiska kemien repeterad och något utvidgad. Sjukvårdskemi. Lagar och teorier som i föregående ring.

Den obligatoriska undervisningen i *fysik* på det allmänna gymnasiet omfattar i ring I³ momenten »Värmelära. Geometrisk optik. Fotometri. Vågrörelseläras grunder». För detta studium är två veckotimmar anslagna. I ring II³ ges sedan en orienteringskurs i modern fysik, omfattande en halv veckotimme. För det praktiska gymnasiets del synes elektricitetsläran böra tillkomma; den kan ersätta delar av optiken.

Frågan om samordning med andra ämnen synes inte vara aktuell för fysikens del. Ämnets tilldelade timmar kan därför placeras utan att hänsyn behöver tas till andra ämnen. Lämpligen placeras fysikstudiet i ring II, medan orienteringskursen förläggs till ring III.

Kursplan för fysik

Ring II³ (2 timmar, varav 0,5 timmar för laborationer).

Värmelära. Fotometri. Elektricitetslära.

Ring III³ (0,5 timmar. orienteringskurs).

Orientering i modern fysik.

9.

I fråga om ämnet *matematik* vågar man anta, att begåvning och intresse kommer att uppvisa stora variationer bland det praktiska gymnasiets elever. Kursplanen bör ta hänsyn härtill.

De elever, som i fortsättningen skall ägna sig åt samhällsvetenskapliga studier med ämnen som nationalekonomi och statistik eller åt högre studier i psykologi torde behöva läsa en kurs, motsvarande den som ges på det allmänna gymnasiets sociala gren. Den omfattar sammanlagt 14 veckotimmar. Plats härför bör beredas på det praktiska gymnasiets timplan.

Övriga elever, som så önskar, torde kunna nöja sig med den matematikkurs, som ges på det allmänna gymnasiets språkliga gren. Denna kurs omfattar 6 veckotimmar, förlagda till ring I³. På det praktiska gymnasiet synes det emellertid vara ändamålsenligt att förstärka denna kurs med en tilläggskurs, avsedd att underlätta förståelsen av de beräkningar som utförs inom samhällsvetenskaperna och den psykologiska vetenskapen.

För matematik kan i ring I avsättas 3 veckotimmar och i ring II 4 veckotimmar. Mellan de två elevgrupperna kan samläsning äga rum rätt långt. Man kan emellertid beräkna, att den matematikbegåvade gruppen arbetar snabbare. Under sådana förhållanden bör den svagare gruppen för sin kurs få disponera de sammanlagt 7 veckotimmar, som står till förfogande i de två lägsta ringarna. Arbetstakten blir då mindre forcerad än på det allmänna gymnasiets språkliga gren, där samma kurs skall genomgå på 6 veckotimmar. Den bättre gruppen utnyttjar de 7 veckotimmarna till att komma längre i kursen.

Kursplan för matematik

Kortare kurs.

Bokstavsräkning och i samband därmed negativa tal, ekvationer av första graden, ekvationssystem av första graden med två eller flera obekanta (i stort sett repetition av det i enhetsskolan genomgångna). Kvadratrötter och i samband därmed irrationella tal (repetition och utvidgning av det i enhetsskolan genomgångna). Ekvationer av andra graden med en obekant. Enkla rotekvationer. Användning av rätvinkliga koordinater för studium av funktioner av första och andra graden. Uppdelning i faktorer av polynom av andra graden. Ekvationer av högre grad. Kortfattad behandling av ekvationssystem av högre grad. Kortfattad genomgång av rötter, potenser och logaritmer. Numeriska beräkningar med logaritmer. Räknestickan. Översiktlig repetition av den i enhetsskolan genomgångna geometrikursen. Likformighetslära (repetition och utvidgning av det i

enhetsskolan genomgånga). Planimetri. Kortfattad rymdgeometrisk översikt (i stort sett repetition av det i enhetsskolan genomgånga).

Längre kurs

Den kortare kursen. Desutom:

Aritmetriska och geometriska serier. Enkla uppgifter på sammansatt ränta. Det enklaste om sannolikhetskalkyl. Något om statistikens grunder. Trigonometriska beräkningar rörande trianglar. Kortfattad analytisk-geometrisk behandling av räta linjen. Repetition och utvidgning av ekvationsläran med hänsyn till funktionslärans behov. Begreppen gränsvärde och derivata. Studium av hela rationella funktioner samt konstruktion av motsvarande kurvor.

Funktionsläran avslutad. Kortfattad kurs i rymdgeometri. Yt- och volymeräkningar med hjälp av derivatan, integralbeteckningen. Binominalteoremet. Sammanfattande repetition av föregående årskurser.

Tilläggskurs till kortare kursen.

Något om sannolikhetskalkyl och om statistikens grunder. Repetition av genomgånga kurser med tillämpningsräkning i praktiska sammanhang.

10.

Intresset för idrott och friluftsliv har ovan antagits vara ett centralt och bärande intresse för åtskilliga av det praktiska gymnasiets elever. I första rummet har ämnet *gymnastik med lek och idrott* att tillgodose detta intresse.

I målsättningen för ämnet på det vanliga gymnasiet heter det: »Undervisningen i gymnastik med lek och idrott har till uppgift att söka åstadkomma allsidig utveckling av lärjungarnas kroppsliga anlag, god hållning och god samverkan mellan kroppens egna rörelsefunktioner. Den vill skänka rekreation i det dagliga arbetet samt hos lärjungarna skapa förståelse för kroppsövningar och friluftsliv såsom led i en sund livsföring.» För det praktiska gymnasiets del räcker denna målsättning inte. Ämnet har till uppgift att i samverkan med andra ämnen ge eleverna träning i organisatoriska uppgifter. Samverkan bör härvid i första rummet sökas med ämnet organisations- och arbetskunskap. Vid behandlingen av detta ämne har framhållits, att inom dess ram stor uppmärksamhet bör ägnas åt idrotts- och friluftslivets organisatoriska problem, framför allt som förberedelse för större organisatoriska uppgifter. Härutöver ger sommarlägren och friluftsdagarna tillfällen till organisatorisk träning i samband med idrott och friluftsliv. Det är under sådana förhållanden angeläget, att undervisningen i gymnastik med lek och idrott systematiskt fostrar för organisatoriska uppgifter.

Kursplan för gymnastik med lek och idrott

Ring I (4 timmar), ring II (4 timmar), ring III (3 timmar).

Gymnastikövningar. Smålekar och bollspel, för flickorna dessutom sanglekar och folkdanser. Fri idrott, simning och livräddning, orientering, skidloppning och skridskoåkning. Teoretisk undervisning. I samband med samtliga kursmoment dessutom övningar för organisatoriska uppgifter.

11.

De hittills behandlade ämnena är alla obligatoriska, om man undantar den del av den längre matematikkursen, som överskjuter den kortare kursen.

Det praktiska gymnasiets *timplan* skulle alltså se ut på följande sätt:

Ämne	Ring I	Ring II	Ring III	Summa
Kristendoms-kunskap . . . . . (se historial)	—	—	—	—
Modersmålet . . . . . (se även historial)	2	2	2	6
Engelska	3	3	3	9
Andra främmande språket	3	2	3	8
Tredje främmande språket . . . . . (frivilligt ämne)	—	—	—	—
Historia . . . . . (inklusive religions- och kyrko- historia, litteraturhistoria, filoso- fins historia och konsthistoria)	6	4	6	16
Samhällskunskap	2	2	2	6
Geografi	1	2	2	5
Filosofi . . . . . (se historia och psykologi)	—	—	—	—
Psykologi	3	1,5	—	4,5
Biologi och hälsolära	1,5	1,5	1,5	4,5
Matematik	3	4	17	14
Fysik	—	2	0,5	2,5
Kemi	1,5	2,5	—	4
Organisations- och arbetskunskap..	6	6	6	18
Gymnastik med lek och idrott	4	4	3	11
Summa veckotimmar	36	36,5	36	108,5

¹ Kan utbytas mot 2 veckotimmars tilläggskurs i matematik samt 5 veckotimmar fritt valt arbete.

Timplanen har inte givit utrymme för ett tredje främmande språk, inte heller för de estetiska ämnena teckning och musik. Samtliga bör emellertid förekomma som frivilliga ämnen. Även slöjd och maskinskrivning bör upp- tagas som frivilliga ämnen.

En elev, som valt den kortare kursen i matematik, har i högsta ringen 5 veckotimmar disponibla för arbete av annat slag. Hur dessa timmar skall användas bör vara beroende av elevernas egna önskemål, intressen och behov. Vårt gymnasiesystem ger endast föga utrymme åt konstnärlig fost- ran. Bland det praktiska gymnasiets elever kan tänkas finnas elever, vilkas praktiska begåvning riktar sig åt det konstnärliga hållet. I högsta ringen kunde då ges en förberedande konstnärlig utbildning (målning, skulptur, keramik, teater, dans osv.). På samma sätt är musikutbildning motiverad. Elever, som förbereder sig för något yrke med kamerala inslag, kunde ha nytta av en förberedande handelsutbildning. Också en förberedande tek- nisk utbildning är tänkbar, under förutsättning att tillgång finns till lämp- lig verkstadslokal. Något detaljerat program för dessa ersättningsämnen bör emellertid inte framläggas på utredningsstadiet: de praktiska gymna- sierna bör ha rättighet att här pröva sig fram.

KAPITEL 3

Inre arbete

Det praktiska gymnasiet är i första hand avsett för elever, vilkas studiehåg väckts eller avses att bli väckt genom deras utåtriktade intressen. Intresset för friluftsliv, lusten att leda och organisera, förmågan att få kontakt med människor skall på det praktiska gymnasiet vara drivfjädrar till studiearbetet.

Primärintressena bör vara bestämmande för arbetssättet. Eleverna är i allmänhet roade av att vara i rörelse, mindre roade av stillasittande arbete. De är inställda på att få överlägga med varandra och att vara verksamma tillsammans, mindre intresserade av isolerat studiearbete. De kan antagas ha dåligt utbyte av katederlektioner med frågor och svar, större utbyte av arbete kännetecknat av självverksamhet. De kan slutligen antas ha mindre intresse för studier som förefaller vara sitt eget ändamål, större intresse för arbetsuppgifter som har påtaglig betydelse i ett större sammanhang.

Bland ämnena på det praktiska gymnasiet finns flera, som direkt bygger på elevernas primärintressen. Detta gäller i första rummet om de två ämnena organisations- och arbetskunskap och gymnastik, lek och idrott. Det gäller i andra rummet om ämnen som psykologi och samhällskunskap. I dessa fyra ämnen får primärintressena så stort utrymme, att de kan stimulera intresse också för kursmoment, som ligger utanför det primära intresseområdet.

Om vissa andra ämnen gäller, att de utan svårighet kan läggas upp så, att primärintressena också där gör sig gällande. Så är fallet med modersmålet, om det såsom tidigare antytts får samverka med arbets- och organisationskunskap. Så är i viss mån också fallet med geografi och de naturvetenskapliga ämnena. Längst bort från primärintressena torde historia, de främmande språken och framför allt matematik ligga. Det är av avgörande betydelse för studiearbetets utfall, att primärintressena får göra sig gällande också i dessa ämnen, om det också skall ske indirekt. Anvisningar härom har lämnats i det föregående.

Primärintressena är emellertid inte desamma hos alla elever; tvärtom växlar de från elev till elev. Inte alltid är de heller fastställbara för läraren; det kan hända, att eleverna själva känner sig osäkra om hur intressena skall rubriceras. Någon schematisering är alltså inte möjlig. Vill man i det dagliga undervisnings- och studiearbetet anknyta till elevens primärintressen, måste följaktligen både lärarna och eleverna själva pröva sig fram. Inte minst vik-

tigt blir det att låta elevernas egna önskningsar visa vägen. Detta förutsätter ett visst utrymme för elevernas egna initiativ vid uppläggningsarbetet. Det bör i första rummet vara den enskilde elevens sak att finna anknytning till de egna primärintressena.

Så som redan många gånger betonats, bygger det praktiska gymnasiet på elevernas intresseinriktning. Det kan då inte nog betonas, att det inte räcker med *viss hänsyn* till intressena: man tvingas att systematiskt ta dem till utgångspunkt och begagna dem som drivkraft vid undervisningen. Uppgiften är för läraren ingalunda lätt. Intressena varierar: hos den ene eleven kan idrottsintresset överväga, hos den andre det psykologiska intresset, hos den tredje lusten att leda och organisera. De skilda intressena gör, att olika elever kommer att i olika hög grad trivas med de skilda ämnena. Inom de gränser, som minimifordringarna i varje särskilt ämne drar upp, bör det därför vara tillåtet för eleven att specialisera sig, så att han ägnar mer uppmärksamhet och tid åt vissa ämnen, medan han i andra nöjer sig med torftigare resultat. Likaså bör inom ett och samma ämne den ene eleven kunna få fördjupa sig i andra kursmoment än den andre; då det gäller exempelvis ämnet historia blir den ene eleven måhända mest stimulerad av att få fördjupa sig på litteraturhistoriens område, den andre på religions- och kyrkohistoriens, den tredje på krigshistoriens, medan den fjärde livligt intresserar sig för arbetsförhållandena under olika tider; dessa intressen bör uppmuntras och utnyttjas för att väcka förståelse för historiens stora sammanhang och därmed för ämnets övriga sidor. Likaså bör omfånget av arbetet anpassas efter intressets styrka: elever med stort intresse för ett ämne eller ett ämnesmoment bör få åtaga sig större och svårare uppgifter än kamraterna.

Den individualisering av studiearbetet, som är nödvändig på det praktiska gymnasiet, måste emellertid ha en vidare innebörd än denna fördelning av arbetsuppgifterna med hänsyn till intressena. Den måste också innebära, att själva arbetssättet får växla från elev till elev. Den ene är mer beroende av direkt instruktion, förklaringar, konkreta anvisningar och fortlöpande handledning, den andre är mer betjänt av att få leta sig fram på egen hand. Den ene vill ha långa och sammanhängande arbetsuppgifter, den andre önskar redovisa sina resultat med korta mellanrum. Den ene arbetar bättre, då han är försedd med ett överflöd av arbetsmaterial, den andre trivs bättre med att konstruera på egen hand. Den ene föredrar att skriva och skriver gärna utförligt, den andre är mera lagd för att tala och nöjer sig med knapphändiga skriftliga anteckningar. Den ene är en kall logiker, den andre en livlig känslomänniska. Den ene *kan* inte arbeta på samma sätt som den andre.

Individualiseringen erbjuder många svåra pedagogiska problem. Dessa växlar från ämne till ämne. Lättast att lösa synes dessa problem vara när det gäller idrottsutövandet inom ämnet gymnastik och idrott: specialiseringen

kommer där säkerligen att ombesörjas av eleverna själva. Svårast att genomföra anses individualiseringen vara på nybörjarstadiet i främmande språk, där eleverna i stor utsträckning måste koncentrera sig på att lyssna på läraren, som då talar till hela klassen på en gång; på gymnasiestadiet är individualiseringen av språkundervisningen emellertid mycket lätt att genomföra, i synnerhet om förmågan att läsa det främmande språket betraktas som den viktigaste färdigheten: eleverna får då läsa lättare eller svårare texter på egen hand och i sin egen takt och har efter kort tid hunnit mycket olika långt.

I princip torde denna typ av individualisering vara att rekommendera i samtliga färdighetsämnen. Den torde vara lämplig i synnerhet i ämnet matematik, emedan begåvningen för detta ämne varierar starkt från elev till elev även i klasser, där allmänbegåvningen är jämn. Den traditionella metoden, att låta alla elever gå fram genom kursen i samma takt, har påtagliga olägenheter: den för ämnet begåvade hålls tillbaka, den som har svårt för ämnet pressas över förmåga. Riktigare är att låta varje elev gå fram genom de tre årskurserna i sin egen takt. Den ene eleven kan kanske på detta sätt nå vida över gymnasiekursen, den andre hinner kanske inte mer än att hjälpligt slutföra den. Men var och en får ut så mycket av matematikstudiet som hans förutsättningar medger. Lärarens uppgift blir vid denna metod en annan än vid traditionell matematikundervisning. Då en elev eller, vilket vanligtvis blir fallet, en grupp elever är färdiga med ett avsnitt och beredda att påbörja ett nytt, ger läraren de nödvändiga instruktionerna. I övrigt går läraren omkring i klassen och hjälper eller ingriper vid behov. Innan en elevgrupp bedöms som färdig med ett avsnitt, genomgår den ett skriftligt kontrollprov, vilket, oförändrat eller varierat, används när nästa grupp skall kontrolleras. Intresserade elever kan givetvis ta fritiden till hjälp. Intresset eller ambitionen stimuleras av utsikten att komma långt.

I den andra huvudgruppen av ämnen, orienteringsämnena, är hastighetsindividualisering inte ändamålsenlig. Enklast är, att läraren fastställer en grundkurs, som alla elever skall svara för, varefter arbetet inriktas på överkurser, av eleverna valda i samråd med läraren och individuellt varierade i fråga om omfång och svårighetsgrad med hänsyn till elevens intresse resp. begåvning för ämnet. Överkurserna lämnas till eleverna för självständigt arbete; läraren är arbetsledare och lämnar de anvisningar och den hjälp som eleverna påkallar. Eleverna får till sitt förfogande viss tid, dvs. ett visst antal lektioner, vartill kan läggas fritid efter eget val. När tiden är tilländalupen, måste läraren kontrollera resultaten. Det kan givetvis ske genom förhör, som då får karaktären av individuella tentamina eller grupptentamina. I allmänhet är det dock mera fruktbart att låta eleverna för kamraterna redogöra för sina arbetsresultat, varigenom de olika överkurserna kommer att komplettera varandra och tillsammans ge liv och belysning åt den avsiktligt torftiga grundkursen. Under gemensamma diskussioner bör

eleverna få tillfälle att var och en från sin utgångspunkt framlägga synpunkter på det gemensamma problem som är aktuellt.¹ En sådan diskussion kan i och för sig vara en god kunskapskontroll.

Individualiseringens uppgift är tvåfaldig. Dels skall den på ett klokt och fruktbarande sätt anpassa arbetet efter den enskilde eleven och därvid ta hans intressen till hjälp. Dels skall den fostra till självständighet och till ansvar för de egna studierna. Metoden är också ägnad att låta eleven lära känna sig själv, sina resurser och sin begränsning.

Fostran till självständighet är överhuvud en av den demokratiska skolans centrala uppgifter. Den måste emellertid inom alla skolformer och på alla stadier kompletteras med fostran till samarbete. På det praktiska gymnasiet är detta speciellt nödvändigt med hänsyn till dess uppgift att förbereda eleverna för livsuppgifter som i hög grad innebär samarbete med andra människor. Fostran till samarbete kan endast ske på ett sätt: genom att låta eleverna samarbeta. Metoden härför är utarbetad och kallas grupparbete.

Man bör skilja denna term från termen gruppindelning. Den sistnämnda åtgärden tillgrips, då läraren i gymnastik indelar en avdelning i troppar eller då läraren i matematik låter elever som kommit lika långt få gemensam instruktion. Grupparbete är något annat: eleverna söker sig till varandra och bildar själva arbetsgrupper, som bygger på inbördes sympati och är någorlunda konstanta. Dessa grupper träder automatiskt i funktion när klassenheten efter instruktionen för det självständiga arbetet upplöses och bestämda arbetsuppgifter skall lösas eller inlärningsarbete skall påbörjas. Grupperna kan variera i fråga om storlek (2—3—4—5) och sammansättning (heterogena eller homogena i begåvningshänseende, i fråga om kön etc.). Läraren bör tillse, att arbetet inom gruppen inte snedvrids genom att någon hålls utanför eller att det väsentliga arbetet överlämnas åt den skickligaste eleven; arbetsuppgifterna bör vara sådana, att det är nödvändigt med allas samverkan. Härvid bör dock de olika gruppmedlemmarnas olika intressen och läggning få komma till sin rätt: ett riktigt upplagt grupparbete är i själva verket den finaste formen för individualisering.

För att arbetet på det praktiska gymnasiet skall kunna medhinnas, är hemarbete nödvändigt. Av väsentlig vikt är att detta inte får karaktären av läxor. Med läxa förstås i detta sammanhang en uppgift av begränsad omfattning, gemensam för hela klassen och avsedd att förhöras vid en kommande lektion i ämnet. Läxans olägenhet ligger däri, att den inte tar hänsyn

¹ Ett exempel må illustrera detta. Man behandlar i ämnet historia 1600-talets starka furstemakt i Europa. Det har i grundkursen fastslagits, att den starka statsmakten gjorde sitt inflytande gällande på alla områden av samhällslivet: rikriktning och hovsmak kännetecknade kulturlivet. Överkurserna skall närmare belysa detta. Den ene eleven studerar detta inflytande på näringslivets område (merkantilismen), den andre på religionens (ortodoxin), den tredje på umgängeslivet och klädesmodet (politessen), den fjärde på skönlitteraturens (franskklassicismens regeltvång och politess), den femte på konstens (den prunkande barocken) osv. Det kan beräknas, att eleverna med utgångspunkt från det egna specialområdet blir intresserade, då de möter parallellföreteelserna på andra områden.

till variationerna i elevernas begåvning och intressen; läxan lägger den största arbetsbördan på den svagaste och ger inte tillräcklig sysselsättning åt den duktigaste. Tvångsmässigheten skapar ofta arbetsolust. Dessutom sönderhuggs genom läxorna kursen i små bitar, som väl inlärs för dagen men sedan lätt glöms; läxsystemet ger inte tillräckligt fasta kunskaper. Hemarbetet kan ges en betydligt mera fruktbar form, om eleverna stimuleras att frivilligt åta sig arbetsuppgifter på längre sikt och får möjlighet att ägna sig åt dem vid tidpunkter då arbetslusten befrämjar resultatet. Hemarbetet bör organiskt inordnas i det självständiga arbete eleverna sysslar med under lektionstid.

Att läraren noga söker sätta sig in i den enskilde elevens förutsättningar och behov och noga följer hans utveckling (»pedagogisk journalföring») är ett villkor för att individualiserad undervisning skall lyckas. Ämnesläraren har emellertid härvidlag begränsade möjligheter: han kommer inte i tillfälle att se eleven i verksamhet på mer än det område ämnet omfattar. För att rätt kunna bedöma eleven och hans utveckling måste läraren samarbeta med övriga lärare i klassen och ständigt konfrontera sina intryck med deras. I all synnerhet är det nödvändigt på det praktiska gymnasiet, där ämnena skall samverka till att göra eleven duglig för ett bestämt ändamål: organisations- och arbetslivet ute i samhället. Den enskilde läraren måste därför vara förtrogen med utbildningsarbetets gång på samtliga fronter. Klasskonferensen blir därför en stående institution: klassens lärare bör få schemalagd tid till sitt förfogande för veckokonferenser.

Ämnenas samverkan är inom alla skolformer av största betydelse. På det praktiska gymnasiet får denna samverkan sin karaktär därav, att ämnet organisations- och arbetskunskap intar en central plats, varifrån trådarna går ut till de andra ämnena. Undervisningen i det centrala ämnet anknyter till elevernas primärintressen och bör individualiseras med hänsyn till dessa. Ju närmare de övriga ämnena samverkar med centralämnet, desto större är utsikten, att primärintressena skall kunna stimulera studiet arbetet som helhet betraktat. Vid utarbetandet av detaljanvisningarna för de olika ämnena bör denna synpunkt vara ledande.

KAPITEL 4

Intagning och avgång

1.

Det praktiska gymnasiet bör inom skolorganisationen erhålla samma ställning som det vanliga gymnasiet olika linjer. Det bör i alla avseenden betraktas som en parallellföreteelse till dessa. Detta innebär, att intagning av elever skall ske på samma villkor som till övriga treåriga gymnasielinjer och att avgång med godkända betyg skall ge samma kompetens.

För *intagning* på treårigt gymnasium fordras för närvarande, att man i realexamen erhållit lägst vitsordet Godkänd i svensk skrivning och i samtliga 11 på timplanen för realskolans högsta klass upptagna läroämnen samt att man därvid har erhållit lägst betygsumman 13. Underbetyg i ett av läroämnena kan kompenseras genom att betygsumman för dessa och för svensk skrivning uppgår till lägst 14. Elev från enhetsskolans klass 9 g är berättigad till intagning på gymnasium på motsvarande villkor; så länge folkskolans betygsskala tillämpades i denna klass, skedde en omräkning av betygsumman, men enligt en 1957 utfärdad betygskungörelse tillämpas i 9 g samma betygsnormer som i realexamen.

På grund av platsbrist är villkoren för att komma in i gymnasiet på många håll betydligt hårdare. Då platsbristen i en framtid hävts, kommer bestämmelserna om intagning sannolikt att bli föremål för diskussion. För närvarande synes ingen anledning föreligga att vidtaga ändringar.

De nuvarande bestämmelserna bör gälla också för det praktiska gymnasiet del. Med hänsyn till att det praktiska gymnasiet vill tillvarata och för högre studier göra fruktbart intresset för friluftsliv och idrott, är det rimligt att man vid konkurrens på grund av platsbrist tillmäter överbetyg i ämnet gymnastik med lek och idrott ett värde, motsvarande överbetyg i ett läroämne. Med hänsyn till att man på det praktiska gymnasiet bygger på elevernas organisatoriska intresse, bör elev, som med intyg från sin skola kan styrka, att han med framgång varit föreningsledare, få tillgodoräkna sig detta som merit.

Det praktiska gymnasiet har till uppgift att ta vara på begåvningar med utåtriktade intressen, för vilka högre teoretiska studier eljest inte skulle ha omedelbar lockelse. Det är under dessa förhållanden att vänta, att många för det praktiska gymnasiet lämpade elever väljer andra vägar genom enhetsskolans högstadium än den som för över 9 g. Det är av vikt, att sådana elever får tillfälle att meritiera sig för inträde på det praktiska

gymnasiet. För sådana elever bör inrättas en särskild *kompletterings-* eller *preparandklass*.

Det behöver inte särskilt framhållas, att en sådan klass har sin uppgift även om hänsyn inte tas till existensen av ett praktiskt gymnasium: strukturen av enhetsskolans högstadium gör det önskvärt, att elevernas val av tillvalsämnen i klasserna 7 och 8 och av linje i klass 9 inte definitivt fastlåser dem vid en bestämd yrkesinriktning. Å andra sidan är de olika vägarna genom enhetsskolans högstadium varandra så lika, att det är möjligt att på relativt kort tid ta igen vad man förlorat på ett — som det visat sig — felaktigt val. Ehuru det är tänkbart, att kompletteringsklasser förlades till gymnasierna, synes det dock vara mer ändamålsenligt att de införlivades med enhetsskoleorganisationen. Klassen kan nämligen tänkas förbereda även för annan vidareutbildning än den gymnasiala. Dessutom har den skola eleven tillhör de bästa möjligheterna att bedöma vilken kompletterande undervisning han behöver.

Emellertid ligger saken måhända annorlunda till då det gäller förberedelser för inträde på praktiskt gymnasium. Det praktiska gymnasiet är avsett för elever med en bestämd intresseinriktning; denna intresseinriktning skall verka stimulerande på studiet och hjälpa eleverna att bemästra studiesvårigheterna. I många fall kommer denna stimulans att vara erforderlig också för studierna i kompletterings- eller preparandklassen. Klassen bör arbeta efter samma principer som tillämpas på det praktiska gymnasiet. Idrott bör förekomma på schemat, trots att komplettering i ämnet gymnastik med lek och idrott inte är erforderlig för inträde på gymnasium; organisationsarbete bör övas i samband med idrott eller med anknytning till ungdomsverksamhet av annat slag; anordnandet av ett friluftsläger bör ingå i programmet och inordnas i studiet. Ett praktiskt gymnasium med tillräckligt många parallellavdelningar bör alltså förses med preparandklass.

Studiet i en sådan klass måste vara i hög grad individualiserat med hänsyn till att eleverna kommer till arbetet med mycket varierande förkunskaper. Dock bör ett läsår kunna betraktas som normalt för genomgåendet av klassen; man får räkna med att ungdomar som underkastar sig denna extra utbildning är målmedvetna och positivt inställda till arbetet. Maximiantalet elever bör sättas lägre än som är normalt för en gymnasie-klass.

I preparandklassen bör undervisning principiellt ges i samtliga ämnen som förekommer i klass 9 g, även i ämnena modersmålet, samhällskunskap, geografi och biologi med hälsolära, vilka förekommer på alla linjerna i klass 9. Många elever torde dock komma att avstå från dessa ämnen för att inte skaffa sig för stor arbetsbörda. Mest betungande blir studiet av de främmande språken, i synnerhet för elever som i klass 7 valt annat tillvalsämne än tyska, som i klass 8 inte valt engelska och som i klass 9 av-

stått från franska. Maximalt gäller det att ta igen 15 veckotimmars kurs i tyska, 6 i engelska och 3 i franska. Härtill kommer för elever från 9 y nionde klassens kurs i kristendomskunskap, historia, matematik, fysik och kemi. I de tre sistnämnda ämnena kan man också ha att ta igen skillnaden mellan alternativkurs 2 och alternativkurs 1.

Preparandklassens organisation behöver bli föremål för försöksverksamhet, innan ett definitivt program kan fastställas. Undervisningen i tyska måste antagligen differentieras: somliga elever har kanske inte läst tyska alls tidigare, andra kan ha läst ämnet ett, två eller tre år. De elever, som har läst språket några år, kan ha studerat efter olika alternativkurser. Liknande svårigheter men mindre klyftor erbjuder ämnet engelska, som alla elever har studerat i klasserna 5—7.

Problem av annan typ erbjuder den direkta förberedelsen för det praktiska gymnasiet. Eleverna är intresserade antingen av idrott och friluftsliv eller av föreningsverksamhet eller av bådadera, det är dessa intressen som lockar dem till det praktiska gymnasiet och som skall hjälpa dem att övervinna studiesvårigheterna där. Redan i preparandklassen, som för många av eleverna kanske är det verkliga eldprovet, bör dessa intressen sorgfälligt tillvaratagas för att stimulera studierna. Lättast är detta i ämnen, som eleverna kanske tvingas att avstå från: samhällskunskap, modersmålet, geografi. I de främmande språken bör textläsning och konversation kunna anknytas till primärintressena. I fysik och kemi bör undervisningen så mycket som möjligt flyttas från lärosal och laboratorium ut i naturen. Över huvud taget bör lägerskoleidén tillvaratagas. Till en lägerskola kan undervisningen förläggas vissa sammanhängande perioder av läsåret. Eleverna får då den träning i organisatoriska uppgifter och i praktiskt samarbete, som de behöver för arbetet på det praktiska gymnasiet. Mycket av stoffet i de olika ämnena kan studeras i en bygd, som har både historiskt och naturhistoriskt intresse.

2.

Avgång efter avslutade studier från det praktiska gymnasiets högsta ring bör innebära detsamma som motsvarande avgång från övriga gymnasielinjer. Avgående elever som uppfyller kraven på godkända betyg skall alltså förklaras för studenter. Vilken kompetens i fråga om tillträde till universitet, fackhögskolor och utbildningsbanor i övrigt, som den sålunda vunna studentvärdigheten bör ge, har behandlats i ett tidigare avsnitt.

Beträffande formerna för redovisningen av slutkunskaperna är två alternativ möjliga. Det ena innebär, att det praktiska gymnasiet i motsats till övriga gymnasielinjer blir examensfritt och att studentkompetens vinnes på grundval av slutbetyg som sätts av gymnasiets egna lärare och på deras ansvar. Det andra alternativet är anordnande av studentexamen i traditionell form.

Väljes det senare alternativet, bör formerna för studentexamen nära överensstämma med formerna för samma examen på övriga linjer.

Skriftliga prov bör anordnas i modersmålet, matematik (längre och kortare kurs) och engelska, för de elever som så önskar också i det andra främmande språket.

Skriftligt prov skulle kunna anordnas också i ämnet organisations- och arbetskunskap; det skulle innebära en skevhet, om det praktiska gymnasiets huvudämne inte skulle ha någon betydelse för resultatet av examens första och vanskligaste etapp. Ett skriftligt prov i detta ämne av den typ som nu förekommer i studentexamen är emellertid inte ändamålsenligt. Ämnet måste kunna specialicerats efter elevernas intresseinriktning och framtidsplaner, och det skulle vara olyckligt att binda ämnesstudiet genom fordringar, fixerade genom centralt utsända prov. I stället bör inom detta ämne — vare sig studentexamen anordnas på det praktiska gymnasiet eller inte — skriftliga arbeten av examenskaraktär utarbetas, byggda på elevernas undersökningar under det sista läsåret; ämnen för dessa bör fastställas genom överenskommelse mellan lärare och elev, och för rätt att undergå muntlig prövning i studentexamen bör eleven ha fått dessa skriftliga arbeten vitsordade som tillfredsställande både ur formell synpunkt och med hänsyn till det sakliga arbetsresultatet. Betyget bör sättas av läraren i ämnet och en av kollegiet utsedd medbedömare; är dessa oense bör rektor fälla avgörandet.

Svårigheter av annat slag erbjuder betyget i svensk skrivning. Det bör vara ett sammanfattningsbetyg, vid vars sättande hänsyn tas dels till examensskrivningen, dels till övriga under det sista läsåret utförda skriftliga prov. Ur ämnet modersmålet har emellertid utbrutits litteraturhistorien, som förts till ämnet historia; skulle nu också momentet svensk skrivning utbrytas, återstode som underlag för betyget i modersmålet endast förmågan av muntlig framställning, språkhistoria samt danska och norska; ett betyg i dessa återstående delar av ämnet skulle inte kunna jämföras med övriga ämnesbetyg. Närmast till hands ligger den lösningen, att man för godkännande i den skriftliga delen av studentexamen kräver minst betyget Godkänd i svensk skrivning men att vitsordet inte utsätts i examensbetyget; i stället sätts ett vitsord i modersmålet, som fastställs förnämligast med hänsyn till momentet svensk skrivning. Ämnet modersmålet bör under sådana förhållanden inte förekomma vid den muntliga prövningen i studentexamen.

Muntlig prövning i studentexamen bör omfatta fyra ämnen, utvalda på sedvanligt sätt. Dock bör huvudämnet, organisations- och arbetskunskap, vara obligatoriskt. För godkännande i studentexamen bör gälla samma regler som på övriga gymnasielinjer.

Emellertid talar många olika omständigheter för det andra alternativet, det examensfria.

Huvudinvändningen mot varje examen av studentexamens typ är att den binder undervisningen vid de moment som brukar bli föremål för kontroll under själva examen.

En anpassning av undervisningen till de enskilda elevernas förutsättningar och intressen försvåras. Lärarnas intressen för att söka nya vägar och metoder dämpas. Ansvar för studieresultat och standard överflyttas från de produktivt arbetande — lärare och elever — till samhällets kontrollapparat.

Det har i ett tidigare sammanhang betonats, att de allvarligaste verkningarna av examenssystemet träffat modersmålet. Inriktningen mot uppsatsskrivning har gjort träningen i svenska språkets skriftliga behandling ensidig och stereotyp; nya former för sådan träning har haft svårt att vinna terräng. Inom det praktiska gymnasiet har träningen av färdigheten att skriva svenska enligt ovan knutits till övriga arbetsuppgifter, speciellt inom ämnet organisations- och arbetskunskap; redogörelser och redovisningar i samband med dessa arbetsuppgifter är bättre ägnade att väcka elevernas intresse för språkets skriftliga behandling än de traditionella uppsatserna. Träning i att skriva bör komma i naturliga sammanhang, dvs. då den fyller en uppgift för andra ändamål än själva övningens. Skulle en examensskrivning av traditionell typ inläggas i slutproven från det praktiska gymnasiet, skulle träningen få inriktas på uppsatsskrivning och gymnasiets uppgift att låta elevernas speciella intresseriktning stimulera studierna äventyras.

Även i de främmande språken har de centralt utarbetade proven haft ogynnsamma verkningar. Studiearbetet har måst inriktas mot grammatisk korrekthet, och i motsvarande grad har de viktigare målen, förmågan att utan svårighet och med nöje läsa text på det främmande språket och förmågan att förstå det talade språket och ledigt konversera, mer eller mindre måst åsidosättas. För elever med utpräglat verbal begåvning behöver dock språkstudier av traditionell gymnasietyp inte te sig oändamålsenliga. På det praktiska gymnasiet förutsätts hos eleverna en annan begåvnings typ och en annan läggning: för språkstudier kan intresset visserligen bli intensivt, men det är sekundärt, dvs. det har väckts genom andra, primära, intressen. Fixering av språkträningen till översättningar till eller från det främmande språket, där brott mot grammatiska regler bestraffas med poäng efter en glidande skala, skulle försvåra tillägnelsen av det levande språket speciellt för detta elevklientel. Det är givetvis tänkbart, att man genom centralt utsända prov av helt ny typ skulle kunna kontrollera elevernas förmåga att läsa och förstå en längre, sammanhängande text. Sådana prov bör utarbetas, men de bör ställas till lärarnas förfogande att användas när helst under de tre studieåren en elev är mogen för ett prov av en viss svårighetsgrad — arbetets individualisering enligt tidigare an-

givna grunder möjliggör, att eleverna i mycket olika takt hinner fram till de olika studiemålen eller etapperna.

Också det centralt utarbetade matematikprovet är ägnat att likrikta undervisningen och förhindra den individualisering, som just i detta ämne, där elevernas begåvning ger så olika utslag, är så tacknämlig och så jämförelsevis enkel att genomföra.

Den muntliga prövningen i studentexamen står och faller med censorsystemet. Censorernas uppgift är att kontrollera, att eleverna uppfyller minimifordringarna i de olika ämnena och i fråga om allmän standard. Det har ofta hävdats, att gymnasielärarna är mogna att utan övervakning ovanifrån bedöma elevernas standard och att ett kort förhör i närvaro av en censor inte är tillräckligt för denne om han vill bilda sig en mening om elevernas standard. Allvarligare är emellertid, att också censorssystemet likriktar studierna, dvs. inriktar dem mot moment och färdigheter som kan beräknas bli föremål för kontroll vid förhören. Undervisningen binds vid dessa moment. Men även själva undervisningsarbetet påverkas ogynnsamt: förhørs- och kontrollmetoderna konserveras. När man gör försök med en ny form för gymnasiestudier, såsom fallet är i fråga om det praktiska gymnasiet, skulle censorssystemet vara speciellt olyckligt och hindra lärarna att fritt söka de bästa vägarna att stimulera eleverna till kvalitetsbetonat studiearbete.

Det examensfria alternativet innebär, att gymnasiets rektor i samarbete med lärarna ansvarar för att den erforderliga standarden upprätthålls. För studentkompetens bör krävas godkända betyg i samtliga på timplanen upptagna läroämnen. Underbetyg i ett av ämnena i sista ringen, dock inte modersmålet och organisations- och arbetskunskap, skall kompenseras på samma sätt som i studentexamen.

3.

För samtliga gymnasielinjer gäller, att vissa elever vid avgången från gymnasiet är i behov av att komplettera sina betyg för att vinna inträde vid viss läroanstalt. Sådan komplettering sker genom studier som avslutas med s. k. fyllnadsprövning efter avlagd studentexamen. Eleverna är i allmänhet för inhämtande av kunskaper i de felande ämnena hänvisade till självstudier. Läroverken ger ingen sådan undervisning. Vårt undervisningsväsen har här en lucka, som känns som en allvarlig brist.

Ehuru det praktiska gymnasiet inte har större behov än de andra gymnasielinjerna av kompletterande undervisning efter avgången från gymnasiet, torde det kunna sättas i fråga, om man inte i samband med inrättandet av praktiska gymnasier borde skapa ett kompletteringsinstitut, innebärande att gymnasierna gav koncentrerade kurser i de ämnen eleverna behöver ha vitsord i för att kunna gå över till annan utbildningsväg än de från början tänkt sig.

Ett studium av vidstående tablå över det sammanlagda timtalet i de olika ämnena på det treåriga gymnasiet ger vid handen, vilka ämnen sådana kurser behöver ges i.

Sannolikt kommer kompletteringskurser i latin och grekiska att bli föga efterfrågade. I engelska och i tyska, om detta sistnämnda ämne utgör det andra främmande språket, krävs inte heller några sådana kurser. Där- emot behövs en kompletteringskurs i franska.

I modersmålet, där kursen på det praktiska gymnasiet är uppdelad på de två ämnena modersmålet och historia, avses slutstandardens motsvara den på de övriga linjerna. Detta är fallet också med historia med samhällslära och med filosofi, som på det praktiska gymnasiet är uppdelat på ämnena psykologi och historia. I geografi torde en kortare kompletteringskurs vara erforderlig för den som vill uppnå kunskaper motsvarande dem på allmän linje.

I samtliga de matematisk-naturvetenskapliga ämnena krävs kompletteringskurser för de elever, som måste uppfylla reallinjens maximifordringar för att komma in på önskad läroanstalt.

Kompletteringskurser skulle alltså behöva anordnas i franska, geografi, matematik, biologi med hälsolära, fysik och kemi. Vid beräkningen av lärarbehovet för i varje fall vissa praktiska gymnasier bör hänsyn tas till denna kompletterande undervisning.

Timantal för läroämnena på de olika gymnasigrenarna.

Ämne	Prakt. gymn.	Soc. grenen	Språkl. grenen	Halvkl. grenen	Helkl. grenen	Biol. grenen	Matem. grenen
Latin	—	—	—	22	22	—	—
Grekiska	—	—	—	—	12	—	—
Engelska	9	9	11	9	8	9	9
Tyska	8	3	10	7	4	3	3
Franska	—	8	15	13	8	8	8
Organisations- och arbetskunskap	18	—	—	—	—	—	—
Modersmålet	16	12	12	12	12	11	11
Historia och samhällslära	22	13	13	10	10	9	9
Filosofi	²	3	3	3	3	1	1
Psykologi	4,5	—	—	—	—	—	—
Geografi	5	7,5	7,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Matematik	14	14	6	—	—	14	20
Biologi med hälsolära	4,5	4,5	2	2	2	7	2
Fysik	2,5	2,5	2,5	0,5	0,5	11,5	11,5
Kemi	4	4	2	0,5	0,5	8,5	8,5

¹ Se vidare Historia och samhällslära!

² Se Historia och samhällslära och psykologi!

KAPITEL 5

Organisation och lärare

1.

Det praktiska gymnasiet är avsett att vara en parallellföreteelse till gymnasiets övriga linjer. En praktisk gymnasielinje bör alltså i princip kunna inbyggas i vilken gymnasieskola som helst.

Ett praktiskt gymnasium bör också kunna vara en självständig läroanstalt. Detta är befogat, om rekryteringsunderlaget är betydande. En självständig läroanstalt av enhetlig typ kan helt arbeta med tanke på det praktiska gymnasiets speciella målsättning.

Minoriteten inom 1948 års befälsutredning rekommenderade en ombildning av försvarets läroverk i Uppsala till ett praktiskt gymnasium. Detta senare skulle ge en bättre förutbildning för officersutbildningen än det nuvarande försvarsläroverket. Motiveringen härför har refererats ovan.

I samband med enhetsskoleorganisationens framväxt måste försvarets läroverk under alla förhållanden omorganiseras. Tre av dess linjer kommer att bli överflödiga, då enhetsskolan allmänt genomförs. Försvarets läroverk har en allmän linje, som syftar till realexamenskunskaper i svensk skrivning och matematik samt i minst fem ämnen i övrigt, vidare en realskolelinje, som för fram till fullständig realexamen, dock inte i franska, och en teknisk realskolelinje som i stort sett ger de kunskaper som krävs i praktisk realexamen på teknisk linje. Enhetsskoleorganisationen kommer att ersätta dessa linjer, och det finns alltså i en framtid ingen anledning att behålla dem vid ett specialgymnasium.

Försvarets läroverk har dessutom linjer som leder fram till s. k. begränsad studentexamen. Denna omfattar ämnena modersmålet, historia, matematik och ett främmande språk. På Sn-linjen krävs i matematik latinlinjens tidigare kurs, på Ss-linjen reallinjens. I det av språken engelska och tyska, som inte förekommer i examen, krävs kunskaper motsvarande fordringarna i andra ringen av fyraårigt gymnasium. Realexamenskunskaper krävs i kristendomskunskap, geografi, biologi, fysik och kemi. Elev på Ss-linjen skall följa undervisningen i de två sistnämnda ämnena enligt reallinjens fordringar. Studentkunskaper enligt reallinjens fordringar krävs för kommendering till truppslagsofficersskola vid artilleriet, luftvärnet, ingenjörstrupperna och signaltrupperna.

Det faller i ögonen att ett praktiskt gymnasium helt kan ersätta gymnasielinjerna vid försvarets läroverk. Det ger dessutom en bredare allmän-

bildning, och genom sina karaktärsämnen (organisations- och arbetskunskap, psykologi och samhällskunskap) tillvaratar det och utvecklar de intressen som kan leda till valet av officersyrket. Vid omläggningen kommer läroverket att förlora sin militära prägel och sin ensidiga inriktning mot ett enda yrke. Befälsutredningen i dess helhet ansåg en sådan omläggning vara till fördel för rekryteringen av officersyrket.

En omläggning av försvarets läroverk till praktiskt gymnasium kan ske endast i samband med en omläggning av officersutbildningen. Det är därför ovisst, när ett praktiskt gymnasium kan upprättas i Uppsala.

Rekryteringsunderlag för ett självständigt praktiskt gymnasium finns först och främst i Stockholm. Inom de södra stadsdelarna i huvudstaden (Söderort), som tillsammans utgör landets största försöksområde med nio-årig enhetsskola, skall en ny gymnasieorganisation växa fram. I samband härmed bör ett självständigt praktiskt gymnasium kunna upprättas.

Ett annat område, som kan bära upp ett självständigt praktiskt gymnasium, är Sundsvalls-trakten, som för närvarande också utgör ett sammanhängande område för försök med nioårig enhetsskola. I detta område finns goda förutsättningar för ett fruktbarande samarbete med industrin, som kan tänkas vara intresserad av att till sig få knyta ungdomar med praktisk studentexamen och på lämpligt sätt vidareutbilda dem för tjänster inom industrin.

Vid sidan av de självständiga praktiska gymnasierna bör praktiska gymnasielinjer inrättas. De kan knytas till gymnasierna vid de högre allmänna läroverken och folkskoleseminarierna, ev. till andra gymnasiala skolformer. Städer som Göteborg, Malmö, Norrköping, Hälsingborg, Borås, Linköping, Eskilstuna, Västerås och Örebro torde erbjuda tillräckligt elevunderlag och lämplig miljö för sådana linjer.

Upprättandet av praktiska gymnasier och inrättandet av praktiska gymnasielinjer bör ske i takt med enhetsskolans uppbyggnad. De självständiga praktiska gymnasierna i Stockholm och i Sundsvalls-området bör kunna komma till stånd så snart den nya gymnasietypen vunnit statsmakternas godkännande. Inrättandet av praktiska gymnasielinjer bör bli beroende av överväganden inom skolöverstyrelsen och av lokala initiativ.

2.

Ett självständigt praktiskt gymnasium bör omfatta minst tre parallellavdelningar i varje ring, en preparandklass och ett fyllnadsprövningsinstitut.

Elevantalet i en sådan läroanstalt med tre parallellavdelningar kommer att hålla sig omkring 300. För undervisningens bestridande behövs 14 lektorat, två adjunkturen, en gymnastiklärartjänst samt ett antal timlärartjänster.

Fördelningen av lektorstjänsterna på olika ämneskombinationer är en

fråga, som kompliceras främst av sommarlägren. Dessa bör anordnas klassvis, särskilt med hänsyn till att förberedelserna måste äga rum inom den enskilda klassens ram. Ledare för sommarlägret bör vara klassens lärare i organisations- och arbetskunskap. En och samma lärare kan inte leda mer än ett sommarläger. Sommarlägrens antal är sex, ett för vardera av de tre parallellavdelningarna i ring I och ett för vardera av de tre parallellavdelningarna i ring II. Det fordras alltså sex lärare i ämnet. Dessa måste tjänstgöra enligt följande schema (lärarna betecknas med bokstäverna A, B, C, D, E och F):

Första året:

Ring III	.....	A B C
Ring II	.....	D E F
Ring I	.....	A B C

Andra året:

Ring III	.....	D E F
Ring II	.....	A B C
Ring I	.....	D E F

Tredje året:

Ring III	.....	A B C
Ring II	.....	D E F
Ring I	.....	A B C etc.

Då antalet veckotimmar i ämnet i varje ring är 6, blir tre av lärarna upptagna 12 veckotimmar och tre av dem 6 veckotimmar i ämnet. Därtill kommer sommarlägret. Ett läger om tre veckor motsvarar tre veckotimmar, ett läger om fyra veckor fyra veckotimmar. Till detta måste komma två veckotimmar för förberedelser för lägret. Lärarna blir alltså engagerade på följande sätt.

<i>Första året:</i>	A, B och C	$6 + 6 + 5 = 17$	veckotimmar
	D, E och F	$6 + 6 = 12$	veckotimmar
<i>Andra året:</i>	A, B och C	$6 + 6 = 12$	veckotimmar
	D, E och F	$6 + 6 + 5 = 17$	veckotimmar

För att lärarna skall kunna komma upp till en tjänstgöring av 21 veckotimmar, krävs alltså för alla lärare i det centrala ämnet tjänstgöring också i andra ämnen. De ämnen som kan ifrågakomma är psykologi, samhällskunskap och geografi. Psykologi har 3 veckotimmar i ring I och 1,5 veckotimmar i ring II; ämnet har alltså $3 (3 + 1,5) = 13,5$ veckotimmar. Samhällskunskap har i varje ring 2 veckotimmar, vilket sammanlagt gör $3 (2 + 2 + 2) = 18$ veckotimmar. Geografi har i ring I 1, i ring II 2 och i ring III 2 veckotimmar, vilket sammanlagt gör $3 (1 + 2 + 2) = 15$ veckotimmar. Tjänstgöringen kan lämpligen fördelas på följande sätt:

Lärare	Första och tredje året		Andra och fjärde året	
	Antal veckotimmar i			
	org.- och arbets-k.	annat ämne	org.- och arbets-k.	annat ämne
A	17	psykologi 4,5	12	psykologi 9
B	17	samhällsk. 4	12	samhällsk. 10
C	17	geografi 5	12	geografi 10
D	12	psykologi 9	17	psykologi 4,5
E	12	samhällsk. 10	17	samhällsk. 4
F	12	geografi 10	17	geografi 5

Detta betyder, att det behövs två lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt psykologi, två lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt samhällskunskap och två lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt geografi. För timplärartjänstgöring återstår i geografi några veckotimmar i preparandklassen och i fyllnadsprövningsinstitutet, i samhällskunskap 4 veckotimmar i gymnasiet och någon i preparandklassen.

Ämnet historia har i ring I 6, i ring II 4 och i ring III 6 veckotimmar, d. v. s. tillsammans $3 (6 + 4 + 6) = 48$ veckotimmar. Därtill kommer några veckotimmar i preparandklassen. Denna omfattning av tjänstgöringen kräver två lektorstjänster. För timplärartjänstgöring återstår 6 veckotimmar.

Ämnet modersmålet har i varje ring 2 veckotimmar eller sammanlagt 18 veckotimmar. Därtill kommer några veckotimmar i preparandklassen. Det motsvarar en lektorstjänst.

Av de främmande språken har engelskan i varje årskurs 3 veckotimmar eller sammanlagt $3 (3 + 3 + 3) = 27$ veckotimmar och tyskan $3 (3 + 2 + 3) = 24$ veckotimmar. Tillsammans utgör detta 51 veckotimmar. Därtill kommer 15 å 20 veckotimmars språkundervisning i preparandklassen, 8 veckotimmar för frivillig franska i ringarna samt 5 å 6 veckotimmar i franska på fyllnadsprövningsinstitutet. Tillsammans utgör detta en tjänstgöring på något över 80 veckotimmar. Detta motsvarar två lektorstjänster, en adjunktur och en timplärartjänst på 12 å 20 veckotimmar.

Ämnet biologi med hälsolära har i ring I 1 veckotimme och i ring III 3,5 veckotimmar eller tillsammans $3 (1 + 3,5) = 13,5$ veckotimmar. Härtill kommer några veckotimmar i preparandklassen och två veckotimmar på fyllnadsprövningsinstitutet samt några timmar för delning av klass vid laborationer. Den motsvarande lektorstjänsten bör ledigförklaras i biologi med hälsolära (företrädesvis) och geografi.

Ämnena matematik, fysik och kemi har tillsammans 61,5 veckotimmar i ringarna, vartill kommer 7 à 8 veckotimmar i preparandklassen och omkring 15 veckotimmar på fyllnadsprövningsinstitutet. Härutöver måste timmar beräknas för delning av klass vid laborationer. Detta motsvarar två lektorstjänster, en adjunktur och en timplärartjänst på omkring 15 veckotimmar.

Ämnet gymnastik och idrott har i ringarna I—II 4 veckotimmar, i ring III 3 veckotimmar, eller tillsammans i ringarna 33 veckotimmar, under förutsättning att gymnastikavdelningarnas storlek är identisk med klassavdelningarnas. Fördelningen av eleverna på kön inverkar inte på antalet gymnastikavdelningar. Däremot torde i preparandklassen de tre gymnastiktimmarna böra dubbleras med hänsyn till könen. Ämnet kräver en fullständig gymnastiklärartjänst och en timplärartjänst på omkring 12 veckotimmar. Med simning och frivillig gymnastik stiger den sistnämnda siffran.

De frivilliga ämnena teckning, musik, maskinskrivning och slöjd för flickor kräver enbart timplärare. Detsamma är fallet beträffande ersättningsämnena för den längre matematikkursen i ring III. Till de angivna veckotimmarna kommer ytterligare förslagsvis två veckotimmar per lärare, avsedda för klasskonferenser.

- 2 lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt psykologi.
- 2 lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt samhällskunskap.
- 2 lektorstjänster i organisations- och arbetskunskap samt geografi.
- 2 lektorstjänster i historia.
- 1 lektorstjänst i modersmålet.
- 2 lektorstjänster i engelska, tyska och franska.
- 1 lektorstjänst i biologi med hälsolära (företrädesvis) och geografi.
- 2 lektorstjänster i matematik, fysik och kemi.
- 1 adjunktstjänst i engelska, tyska och franska.
- 1 adjunktstjänst i matematik, fysik och kemi.
- 1 gymnastiklärartjänst.
- Timplärartjänster.

BILAGA I

Förteckning över läroanstalter och yrken för vilka det praktiska gymnasiet synes ge kompetens¹⁾

Utbildningsväg	Exempel på yrken	Anmärkningar
<i>A. Utbildningsvägar, för vilka krävs studentexamen.</i>		
<i>Teologisk fakultet, grundläggande studiekursen Stockholms teologiska institut</i>	Lärare med kristendoms-kunskap (se även humanistisk fakultet)	Endast den grundläggande studiekursten (3 terminer) kan läsas utan studentkunskaper i latin och grekiska
<i>Humanistisk fakultet och humanistisk-samhällsvetenskapliga studier²⁾ (Matematisk-naturvetenskaplig fakultet)</i>	Ämneslärare vid högre skolor och på enhetsskolans högstadium; folkhögskollärare Bibliotekarie Arkivtjänsteman Museiman vid konst- eller kulturhistoriskt museum Fackpsykolog vid industri, rådgivningsbyrå, yrkesvägledningsinstitution, försvaret, skolväsendet m. m. Tjänsteman i statlig, kommunal och enskild förvaltning Journalist o. a. fri verksamhet (ex. radio, TV)	Ämnen: kristendoms-kunskap, historia, ekonomisk historia, litteraturhistoria, konst-historia, teaterhistoria, musikforskning, religions-historia, nordisk och jämförande fornkunskap och folk-livsforskning, etnografi, teoretisk filosofi, praktisk filosofi, statskunskap, nationalekonomi, företags-ekonomi, sociologi, samhälls-vetenskaplig statistik, geo-grafi, psykologi, pedagogik, sinologi, slaviska språk, finskugriska språk, (mate-matik)
<i>Juridisk fakultet och juridisk-samhällsvetenskapliga studier</i>	Domare, åklagare Advokat Förvaltningstjänsteman Affärsjurist Tjänsteman i statlig, kom-munal och enskild förvaltning	
<i>Lärarhögskolans ämneslärarlinje</i>	Ämneslärare vid högre skolor och enhetsskolans högsta-dium	
<i>Lärarhögskolans mellanskollärlinje, folkskoleseminariernas studentlinje Handelshögskola</i>	Mellanskollärare (enhetssko-lans mellanstadium), folk-skollärare, småskollärare Företagsledare Avdelningschef Kamrer Förvaltningstjänsteman Bank- och försäkrings-tjänsteman Revisor Handelslärare (Se handelshögskola) Sekreterare Korrespondent Kontorist	
<i>Handelsgymnasiums studentkurs m. fl.</i>		Ev. krävs komplettering i franska
<i>Landsfiskalsutbildning Officersutbildning</i>		För tekniska specialvapen er-fordras reallinjen

¹⁾ Vid många av de här nämnda studievägarna krävs förkunskaper i matematik motsvarande det praktiska gymnasiets större kurs.

²⁾ Kraven på förkunskaper i latin (och vad gäller språkstudier även franska) skiftar från ämne till ämne och från lärosäte till lärosäte. Här upptagna ämnen kan vid visst lärosäte eller för viss betygsnivå kräva latin (eller franska).

Utbildningsväg	Exempel på yrken	Anmärkningar
<p><i>Gymnastiska centralinstituet</i> <i>Postverkets assistentkurs</i></p> <p><i>Statens järnvägars kurs för kontors- och trajikelever</i> <i>Tullverkets kammarskrivarkurs</i> <i>Grafiska institutets tvåårskurs</i></p> <p><i>Institutet för högre reklamutbildning</i> <i>Berghs reklamskola, konsulentkursen</i> <i>Journalistinstitutet</i> <i>Bankernas studentkarriärer</i></p> <p><i>Försäkringsbolagens studentkarriärer</i></p>	<p>Företags- och driftsledare inom grafisk industri Reklamchef m. m.</p> <p>Kamrer Gruppföreståndare Riksbankstjänsteman Direktör Direktörsassistent Kontorschef, avdelningschef Kamrer Kontorist Försäkringsinspektör</p>	<p>Komplettering krävs ev. i franska Frånvaron av studentbetyg i franska är ett minus</p>
<p>B. <i>Utbildningsvägar utan exklusivt studentexamenskrav men dit studenter i avsevärt antal söker.</i></p>		
<p><i>Socialinstitutet</i></p> <p><i>Sjukgymnastinstitutet</i> <i>Landskanslistutbildning</i> <i>Postverkets postexpeditörskurs</i> <i>Arbetsmarknadsverkets aspirantutbildning</i> <i>Polisskola</i></p> <p><i>KFUM:s ungdomsledarinstitut</i> <i>Diakonskola</i> <i>Diakonisskola</i> <i>Sjuksköterskeskola och dess högre utbildningskurser</i></p> <p><i>Ericastiftelsens läkepedagogiska institut</i></p>	<p>Tjänsteman inom socialvården Kurator Personalkonsulent Tjänsteman inom arbetsförmedlingen Kommunalkamrerare, sjukhus-syssloman Kamrer, bokhållare, stadskassör</p> <p>Tjänsteman inom arbetsmarknadsverket, yrkesvägledare Kriminalassistent, kvinnlig polis (polissyster)</p> <p>Instruktionssköterska Föreståndarinna för sjuksköterskeskola Husmor vid sjukvårdsinrättning Skolsköterska Lärare i särklasser Assistent vid rådgivningsbyrå Kurator Skolsköterska Lärare, assistent inom den slutna barnvården</p>	

Utbildningsväg	Exempel på yrken	Anmärkningar
<p>Barnvårds lärarinnekurs Förskoleseminarium Folkskoleseminarium 4-åriga folkskollärlinje och småskollärlinje Skolköksseminarium Lanthushållsseminarium Handarbets- och vävseminarium Ateljéföreståndarinnekurs Yrkeslärarkurs i sömnad</p> <p>Konstfackskolan Slöjdföreningens skola i Göteborg arbetslärarkurs</p> <p>Teckningslärarinstitutet Konsthögskolan Musikhögskolan Musikkonservatorium</p> <p>Teaterskola</p> <p>Sjöbefälsskola Alnarpsinstitutet: hortonomkursen, driftsledarkursen Skogsmästarskola Tekniskt läroverk och institut Ekonomiföreståndarinnekurs</p> <p>Flygvärdinnekurs Läkarsekreterarkurs Restaurangskola</p>	<p>Konsthantverkare Konsulent för bosättning, inredning, reklam, bok- hantverk, hemslöjd m. m. Dekorator</p> <p>Målare, skulptör, grafiker Musiklärare Organist och kantor Sång- och instrumentalmusiker Operaartist Kommunal musikedare Musikpedagog Skådespelare Regissör Teaterledare</p> <p>Hotellföreståndare, -värdinna Hovmästare Portier Hotellkontorist</p>	
<p>C. Yrken inom industri, hantverk, merkantil företagsamhet etc. med utbildning direkt på arbetsplatsen, även för studenter, exempelvis</p>	<p>Arbetsledare Avdelningsföreståndare Representant Försäljare Reklamman Kontors- och kameralpersonal Resebyråtjänsteman, journalist</p>	

Lärarkompetens för ämnena historia och organisations- och arbetskunskap

1.

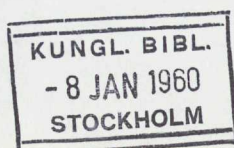
Ämnet historia är mycket omfattande. Det inrymmer delar av de traditionella ämnena kristendoms-kunskap, modersmålet, historia och filosofi, och den som skall undervisa i ämnet bör behärska religions- och kyrkohistoria, litteraturhistoria, social och politisk historia samt filosofiens historia, gärna också konst-historia och idéhistoria. Det har vid behandlingen av ämnet framhållits, att en akademisk utbildning, som spänner över alla dessa fält, inte är tänkbar. Det har emellertid också framhållits, att licentiatutbildningen på ett av dessa områden inkluderar så omfattande kunskaper i fråga om den allmänna kulturutvecklingen, att en lärare med sådan licentiatexamen utan alltför stora svårigheter bör kunna sätta sig in i de angränsande gebieten. Speciellt är detta fallet, om läraren i sin ämbetsexamen har ännu ett av de historiska ämnena.

För lektorskompetens i ämnet bör krävas licentiatexamen i ett av ämnena kyrkohistoria, litteraturhistoria och historia. Dessutom bör krävas adjunktskompetens i en av följande kombinationer: modersmålet och historia med samhällslära, kristendoms-kunskap och modersmålet, kristendoms-kunskap och historia med samhällslära. Som förstärkning av dessa kombinationer rekommenderas examensämnena klassisk fornkunskap, etnologi, konsthistoria, musikhistoria, religionshistoria, ekonomisk historia, idé- och lärdomshistoria samt filosofi.

2.

Också ämnet organisations- och arbetskunskap spänner över vida områden. Läraren i ämnet bör ha utbildning på det arbetsvetenskapliga området samt i sociologi, statskunskap, nationalekonomi, psykologi och praktisk filosofi. För lektorskompetens bör krävas licentiatexamen i ett av dessa ämnen. Dessutom bör krävas adjunktskompetens. Sociologi eller psykologi bör under alla förhållanden ingå i utbildningen, helst bör också krävas en tids studier på personal-administrationens område.

Ämnets karaktär medger emellertid även annan utbildning och erfarenhet som grundval för lärarverksamhet i ämnet. Socionomer, politices magistrar, civil-ekonomer, civilingenjörer, officerare, gymnastikdirektörer med minst 2 betyg i bärande ämnen samt folkskollärare med vidareutbildning skulle med fördel kunna användas som lärare i ämnet, under förutsättning att de genomgått en pedagogisk utbildning motsvarande den egentliga lärarutbildningen för läroverkslärare. Egentlig lärarutbildning i ämnet organisations- och arbetskunskap bör lämpligen anordnas vid en läroanstalt, anordnad som fristående praktiskt gymnasium.

Statens offentliga utredningar 1959

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]
Fångvårdsstyrelsen. [15]
Domarbanan. [17]
Fänges arbetsersättning. [18]
Det rättspsykiatriska undersökningsväsendets organisation. [20]
Förslag till lag om straff för varusmuggling m. m. [24]
Omreglering av hovrätternas domkretsar. [27]
Atomansvarighet I. [34]
Ungdomsbrottslighet. [37]
Beredskap mot atomenergilyckor. [38]
Avveckling av fidelkommissen. [40]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]
Författningsutredningen IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. [10]
Riksdagens budgetarbete. [16]
Sveriges meteorologiska och hydrologiska instituts arbetsuppgifter och organisation. [21]
Den statliga centrala rationaliserings- och revisionsverksamhetens organisation. [22]
Donationsfonder och övriga diverse medel inom statsförvaltningen. [29]
Lantmätarväsendets och kartverkets organisation. [30]
Organisatoriska riktlinjer för svensk statistik. [33]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]
Statsbidragen till städernas vägar och gator m. m. [19]
Besparingar inom statsverksamheten. [28]

Politi

Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]
Tilläggs pensioneringens administration. [12]
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]
Förbättrade familjeförmåner från folkpensioneringen m. m. [32]

Hälso- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]
Gemensam nordisk arbetsmarknad för läkare. [39]
Läkemedelsrabatteringen. [43]

Allmänt näringsväsen

Fast egendom. Jordbruk med binärning

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]
Myrslogar i Dalarna. [31]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

Industri

Konkurrens under samverkan. [42]

Handel och sjöfart

Kommunikationsväsen

Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. [7]

Försäkringsväsen

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjesskatt. [2]
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. [8]
Verksamheten vid ungdomsvårdsskolorna. [25]
Flyttning, kvarstigning och utkuvgning. [35]
Mätningsteknisk och kartteknisk utbildning. [36]
Ordförklaringar och sakupplysningar till 1917 års bibel. [41]
Praktiska gymnasier. [44]

Försvarsväsen

Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. [11]
Arméns befäl. [23]
Arbetstiden för viss militär och civilmilitär personal. [26]

Utrikes ärenden. Internationell rätt